

42, 1901—1902. Eindverslag omtrent de wetsontwerpen: 1°. Wetboek van Mil. Strafrecht, en 2°. Wet op de Krijgstucht.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPOORTEURS
over de ontwerpen van wet:

1°. tot vaststelling van een Wetboek van Militair Strafrecht;

2°. op de Krijgstucht.
42 der Zitting 1901—1902.

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Het was den ondergeteekenden aangenaam te vernemen, dat de indiening dezer ontwerpen, althans vrij algemeen, werd goedgekeurd en dat deze poging der Regeering, om eindelijk tot de reeds zoo langen tijd noodige herziening en hervorming van ons verouderd militair straf- en tuchtrecht te geraken, bij de Eerste Kamer waardeering heeft gevonden. De ondergeteekenden hopen en vertrouwen, dat de ontwerpen, wanneer zij wet geworden en ingevoerd zullen zijn, de van velen verworven goedkeuring zullen blijken te verdienen.

Dat onderscheidene leden ernstige bezwaren hebben tegen verschillende onderdeelen, werd niet zonder leedwezen vernomen. Het ligt echter wel voor de hand, dat, waar het twee zulke omvangrijke wetsontwerpen geldt, wel nimmer alle leden eener groote vergadering zich met de regeling van alle onderdeelen zullen kunnen vereenigen. De Regeering stelt het op prijs, dat de hier bedoelde leden om der wille van het goede, dat ook zij in de ontwerpen erkennen, over hunne bezwaren zullen heenstappen en hunne stem niet aan de ontwerpen zullen onthouden. Zij verheugt er zich tevens over, dat verschillende bedenkingen, die anderen tegen sommige oorspronkelijk voorgestelde bepalingen hadden, bij de behandeling in de Tweede Kamer zijn opgeheven.

Daargelaten de vraag, of inderdaad bij de toepassing der nieuwe Wet op de Krijgstucht zwaardere eischen in kennis van wetten en verordeningen worden gesteld, wil de Regeering in het algemeen niet ontkennen, dat het, bij den tegenwoordigen omvang van de militaire rechtspraak, zeer nuttig zou zijn, indien meer werk kon worden gemaakt van de juridieke opleiding der aanstaande officieren. Of de leerplannen in die richting in algemeenen zin te wijzigen zijn, zonder aan de militaire opleiding afbreuk te doen, dient later, in verband met de aanstaande regeling der rechtsmacht van den militairen rechter, nader te worden onderzocht.

§ 2. Oplossing van het Militair Strafwetboek in het gemeene Wetboek van Strafrecht behoort natuurlijk tot de mogelijkheden. Naast en tusschen de gemeene strafrechtelijke bepalingen kunnen de bijzondere en de exceptioneele worden ingelascht. Ten aanzien van het speciale deel, thans in het Tweede Boek van het Ontwerp Wetboek van Militair Strafrecht vervat, zou de invoeging zelfs niet veel bezwaar hebben. Indien men zich echter voor den geest haalt, hoe het Eerste Boek van het Wetboek van Strafrecht er zou uitzien, wanneer, behalve de wijzigingen, die bij Hoofdstuk I der wet van 12 Februari 1901, *Staatsblad* n°. 63, betreffende het straffen van jeugdige personen, zijn vastgesteld, nu ook het geheele Eerste Boek van het Ontwerp Militair Strafwetboek daarin zou worden ingepast, en indien men daarbij bedenkt, dat de consequentie alsdan tevens de opnemng van alle bijzondere bepalingen van het Rijks-fiscaalstrafrecht in het Strafwetboek zou gaan vorderen, dan zal men vermoedelijk wel erkennen, dat de eischen der wetgevingstechniek zich tegen de verwezenlijking van het bovenvermelde denkbeeld krachtig

verzetten. Het stelsel van codificatie, in zijn uiterste consequentie doorgevoerd, zou aan de practische bruikbaarheid der wet onmiskenbaar schaden. Vooral aan een Wetboek van Strafrecht mag de eisch gesteld worden, dat het gemakkelijk te raadplegen zij.

Tegenover de bewering der tegenstanders van een afzonderlijke regeling van het Militair Strafrecht, dat bij éénheid van wetboek de eigenaardigheden, welke van het bijzonder karakter van den militairen stand een gevolg plegen genoemd te worden, binnen de engst mogelijke grenzen zouden worden beperkt, zij de opmerking geoorloofd, dat bij artt. 1 en 2 van het ontwerp Militair Strafwetboek de aansluiting aan het gemeene recht, behoudens de bij de wet vastgestelde afwijkingen, uitdrukkelijk op den voorgrond gesteld is, en dat ook in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer niet wordt beweerd, dat het ontwerp meer of andere afwijkingen van het gemeene recht bevat, dan strikt noodzakelijk zijn te achten.

§ 3. Volkomen juist werd opgemerkt, dat het Militair Strafwetboek niet eenvoudig met vaststelling van het tijdstip zijner inwerkingtreding kan worden ingevoerd.

Naar aanleiding van den wensch van enkele leden, dat *gelijktijdig* met het materiele militair strafrecht ook het formeel ware herzien, zij het den ondergeteekenden vergund zich te gedragen aan de opmerkingen op bladz. 1 en 2 der Memorie van Toelichting en in § 2 van het Regeeringsantwoord op het Verslag der Tweede Kamer.

De in het slot van § 3 gedane aanbeveling tot spoedige voortzetting van den arbeid strookt volkomen met de voornemens der Regeering.

Het Wetboek van Militair Strafrecht.

Inleiding. Het voorbeeld van art. 1 Wetboek van Koophandel en artt. 1—7 Strafvordering, om de *inleiding* aan het Eerste Boek te doen voorafgaan, is niet gevolgd, omdat eigenlijk ook de Eerste Titel als het geheele wetboek, ja de geheele strafwetgeving betreffende, buiten het Eerste Boek had behooren te staan, doch afwijking dienaangaande van het gemeene Wetboek van Strafrecht niet wenschelijk was.

Qualificatiën. Afzonderlijke qualificatiën van strafbare feiten zijn, om der eenvoudigheidswille, wenschelijk, wanneer eene geschikte korte uitdrukking, als technische benaming van het delict, bestaat of te vinden is. In zeer vele gevallen echter is dit niet mogelijk, en met name dikwerf niet, wanneer men te doen heeft met artikelen, waarin verschillende soortgelijke verbods- of gebodsbepalingen door ééne strafbepaling worden gedekt (*Mischgesetze*, *Mischthatbestände*). Slechts zelden (zie bijv. art. 62, 82, 101) zal er dan één passende juridieke naam voor de verschillende feiten zijn uit te denken.

Dit is echter geen reden om nu ook maar alle qualificatiën weg te laten. Dat te dezen aanzien in het Militair Strafwetboek eene andere wijze van behandeling dan de in het gemeene Wetboek van Strafrecht gevolgde wenschelijk ware, vermogen althans de ondergeteekenden niet in te zien.

Strafsoorten. Geen moeilijker probleem voor den rechter en voor den disciplinairen strafplegger, dan het vinden van de juiste en gerechte straf voor een delikt of vergriep. Hij moet niet alleen bij de bepaling van de mate maar ook van de soort van straf vaak kunnen letten en op de persoonlijkheid van den dader en op de omstandigheden waaronder het feit heeft plaats gehad. Om de juist passende straf in een gegeven geval aan een bepaald persoon te kunnen opleggen, is alzoo eene ruime speling voor den rechter of strafplegger in het algemeen zeer gewenscht. Over ongelijkheid van bestraffing door verschillende rechters of strafpleggers zal wel altoos geklaagd worden, ook al ware de toegestane speling veel geringer dan ze volgens de ontwerpen zijn zal. Bovendien zie men vooral niet voorbij, dat feitelijke gelijkheid van straf dikwerf in waarheid, ongelijkheid en onrechtvaardigheid zou zijn. Naarmate de rechter of de strafplegger minder vrijheid geniet, zal hij te eer in de noodzakelijkheid komen om of te zwaar of te licht of met eene niet passende strafsoort te straffen.

In het bijzonder in het tuchtrecht is een groote verscheidenheid van straffen zeer wenschelijk, omdat de straf daar meer eene opvoedende en vormende strekking moet hebben en daarbij derhalve de aard, het karakter, het doorgaand gedrag en de ontwikkeling van het individu in hooge mate in aanmerking moeten worden genomen.

Strafzwaarte. Van het hier vermelde nam de Regeering met genoeg kennis. Opmerkelijk is het ook, dat, ofschoon in de Tweede Kamer door sommigen in het algemeen geklaagd is over te groote gestrengheid van het ontwerp, men aldaar toch geen enkele poging heeft gedaan om de voorgestelde strafpositiën op een lager maximum te brengen.

Militaire rechtsmacht. De Regeering heeft niet het geringste bezwaar om uitdrukkelijk te verklaren, dat tot de invoering van het ontwerp onmogelijk kan worden overgegaan, voordat de militaire rechtsmacht opnieuw wettelijk geregeld zal zijn.

TITEL II.

Straffen.

Art. 6, a. Hoofdstraffen.

1. *Doodstraf.* De uitvoerige besprekingen waartoe — volgens het Voorloopig Verslag — deze straf aanleiding gaf, waren blijkbaar van zeer uiteenlopenden aard.

In tegenstelling met de meening van sommige leden, dat, nu de doodstraf in het gemeene recht is afgeschaft, zij ook niet in het militaire recht had mogen behouden worden, blijven de ondergeteekenden, in aansluiting aan de meening der meeste leden, van oordeel, dat het behoud dier straf in het militair recht op goede gronden steunt. Welke straffen de wetgever in de wet zal opnemen is eene vraag van opportuniteit en niet van beginsel. De ondergeteekenden denken er niet aan den wetgever de bevoegdheid te ontzeggen ook in het gemeene recht de doodstraf als straf op te nemen; zij zijn allermint in beginsel tegenstanders dier straf, zij zijn integendeel van oordeel, dat omstandigheden denkbaar zijn, waarin de wetgever wijs en verstandig zou handelen, door, ook in het gemeene recht, de doodstraf eene plaats te geven in het straffenstelsel: zij meenen alleen slechts, dat zoodanige omstandigheden zich voor het tegenwoordige niet voordoen. Immers alleen daar, waar de Overheid de overtuiging heeft, dat de handhaving der maatschappelijke rechtsorde niet behoorlijk mogelijk is, zonder de doodstraf, is zij bevoegd maar dan ook verplicht die straf in het straffenstelsel op te nemen; waar zij die overtuiging niet heeft daar is voor de doodstraf in de wetgeving geen plaats.

Met andere woorden: de al dan niet opneming der doodstraf in het straffenstelsel — gelijk trouwens van elke straf — wordt gerechtvaardigd door de al dan niet noodzakelijkheid daarvan.

De bestaansgrond toch van het strafrecht is het recht — tevens de plicht — der van God ingestelde Overheid de maatschappelijke rechtsorde te handhaven; de uitoefening er van is rechtmatig voor zoverre de opgelegde straf noodzakelijk is voor die handhaving. Waar nu de ondergeteekenden van oordeel zijn, dat de maatschappelijke rechtsorde in gewone tijden behoorlijk kan worden gehandhaafd zonder doodstrafbedreiging, doch zulks niet het geval is in de bijzondere tijden en omstandigheden waarop het militaire strafrecht betrekking heeft, daar is hunne meening, dat de doodstraf in het militaire strafrecht behoort behouden te blijven, in weerwil van het feit, dat zij in het gemeene strafrecht niet meer voorkomt, alle-zins redelijk en gerechtvaardigd.

Door vele leden, die op verschillende gronden het behoud der doodstraf in het militaire strafrecht noodzakelijk achtten, werd — volgens het Voorloopig Verslag — betreurd, dat in de wet eene bepaling was opgenomen, ten gevolge waarvan de toepassing dier straf afhankelijk wordt gesteld van de vraag of de rechter oordeelt, dat de veiligheid van den Staat hare toepassing eischt.

Ook de ondergeteekenden koesteren — gelijk voldoende gebleken is uit de besprekingen betreffende dit onderwerp in de andere Kamer — geenszins onverdeelde bewondering voor de gewraakte bepaling. Met meerdere leden van de Eerste Kamer zijn zij van meening, dat de oorspronkelijke bewoordingen „het belang van den Staat” de voorkeur verdienen boven de uitdrukking „de veiligheid van den Staat”. Zij kunnen echter de redenen van afkeuring, door vele leden aangevoerd tegen de laatste uitdrukking, daarbij niet onderschrijven.

Vooreerst is het hun niet mogen gelukken de juistheid in te zien van de redeneering der zich noemende principieele voorstanders der doodstraf. Waar dezen aanvoeren, dat hun beginsel medebrengt, dat den rechter onbepert de bevoegdheid moet gelaten worden om de doodstraf, daar waar zij gesteld is, toe te passen, zien zij, naar het oordeel althans van de ondergeteekenden, voorbij, dat die onbeperttheid, zooals zij die blijkbaar begrijpen, *revera* nooit bestaat, en ook dan niet zou bestaan, als in het militair strafrecht de gewraakte bepaling ontbrak. Immers ook dan zou de doodstraf, naar goede beginselen van strafrecht, alleen door den rechter mogen worden uitgesproken, wanneer de handhaving der maatschappelijke rechtsorde zulks vorderde. De rechter zou ook in dat geval niet kunnen volstaan met de overweging, dat de misdadiger de doodstraf *verdiend* had, hij zou tevens moeten overtuigd zijn, dat die straf *noodzakelijk* was.

Waar dezelfde principieele voorstanders der doodstraf na de verklaring te hebben afgelegd, dat „de doodstraf moet toegepast worden, omdat die straf een uiting is van de Goddelijke gerechtigheid”, en na een beroep op de Heilige Schrift doen volgen: „de vergelding van het kwaad en niet de veiligheid van den Staat moet de grond zijn tot toepassing van de doodstraf”, zij het den ondergeteekenden veroorloofd als hunne overtuiging uit te spreken, dat alleen een niet gering misverstand omtrent den zin der bepaling deze leden tot dusdanige uiting heeft kunnen brengen.

Van eene tegenstelling immers tusschen „vergelding van het kwaad” en „veiligheid van den Staat” in dien zin, dat alleen met de laatste door den rechter rekening zou zijn te houden en de eerste door hem vrij over boord zou kunnen worden geworpen, is niet in de verste verte sprake!

De bedoeling der bepaling, zooals de Regeering die wenscht begrepen te zien, is deze: dat de rechter naast de vraag: „heeft de overtredener den dood verdiend?” zich als tweede vraag heeft te stellen: „is zijn dood noodzakelijk voor de veiligheid van den Staat?” Alleen bij bevestigende beantwoording van *beide* vragen veroordeelt hij tot de doodstraf.

Evenmin kunnen de ondergeteekenden inzien, dat eene regeling als in artikel 9 en artikel 31 is neergelegd zou zijn inconstitutioneel en eene ongeoorloofde delegatie van macht zou bevatten, omdat „de wetgever de straffen voor bepaalde en omschreven misdrijven heeft vast te stellen”.

Aan dezen eisch immers voldoet de wetgever bij de genoemde artikelen volkomen.

Ten onrechte wordt, naar de meening der ondergeteekenden, in de opneming van het beginsel om de toepassing der doodstraf afhankelijk te stellen van het oordeel des rechters over de veiligheid van den Staat, een bedenkelijke verzwakking gezien van den eerbied voor het recht en evenzeer ten onrechte wordt, in verband hiermede, eene waarschuwendende vingerwijzing gedaan naar de Fransche Revolutie.

Vergeeten wordt daarbij, dat die afhankelijk-stelling is eene *mede-*, niet eene *alleen-*afhankelijk-stelling en dat steeds de eerste door den rechter te beantwoorden vraag blijft: heeft de overtredener den dood *verdiend*? En nu was het juist deze vraag, die de rechter der Fransche revolutie, naar wien het Voorloopig Verslag verwijst, niet stelde.

Dat de gelijkheid van rechtspraak onder de nieuwe bepaling zoude lijden en dat deze in de praktijk tot allerlei moeilijkheden aanleiding zou geven, is eene vrees, die de ondergeteekenden — zich aansluitende bij het gevoelen van die leden, welke deze bewering tegenspreken — niet deelen. Zij zijn integendeel van oordeel, dat de rechter, evenzeer als hij tal van andere vragen heeft te beantwoorden, die op zijne uitspraak van invloed kunnen

zijn, ook in staat zal zijn een behoorlijk en met redenen omkleed antwoord te geven op de vraag of de veiligheid van den Staat de toepassing der doodstraf eischt tegenover een overtreder, die overigens die straf verdient heeft. De ondergeteekenden zien daarbij, met diezelfde leden, geen enkele reden om geloof te hechten aan de voorspellingen, door enkele leden gedaan, dat de rechter in de gegeven omstandigheden wel nimmer de doodstraf zal uitspreken, en dat hij, bij de beoordeeling van de vraag, of de veiligheid van den Staat de toepassing van de doodstraf al dan niet eischt, zich zal laten leiden door zijne beginselen ten aanzien van de wenschelijkheid der doodstraf in het algemeen. De ondergeteekenden hebben van den Nederlandschen rechter een anderen dunk.

Ook zien zij geen enkele reden om aan te nemen, dat de doodstraf, als ze opgelegd is, nimmer zoude worden uitgevoerd, terwijl zij ten aanzien van de grief, door enkele leden geopperd, als zoude bij de artikelen 9 en 31, aan den rechter als het ware het recht van gratie van de doodstraf zijn toegekend, zich gedragen aan hetgeen door andere leden daartegen werd aangevoerd.

Ten slotte zijn de ondergeteekenden — thans met veel meer beslistheid dan vroeger — van meening — zulks met de leden in het laatste lid dezer paragraaf aan het woord — dat de in artikel 9 gestelde eisch geenszins in strijd is met de omstandigheid, dat eene bijzondere categorie van misdrijven tegen de veiligheid van den Staat in de wet is opgenomen. Zij beamen geheel hetgeen te dezen aanzien door bedoelde leden werd opgemerkt.

3. *Militaire detentie.* Ook de ondergeteekenden blijven twijfelen of door de opneming van de straf van detentie het ontwerp inderdaad wel verbeterd is.

Waar volgens art. 2, n°. 2, van het ontwerp van Wet op de Krijgstucht vele misdrijven, onder min ernstige omstandigheden gepleegd, krijgstuuchtelijk zullen kunnen worden afgedaan, acht de Regeering de opnemng van eene tweede vrijheidsstraf in het ontwerp Militair Strafwetboek, ter keuze van den rechter, eene niet noodzakelijke afwijking van de beginselen van het gemeene strafrecht. De ondergeteekenden hopen echter, dat de rechter een verstandig en dus beperkt gebruik zal maken van de hem toegekende bevoegdheid om met detentie te straffen. Hunnerzijds zullen zij gaarne trachten door de uit te vaardigen voorschriften betreffende den inwendigen dienst, de tucht en de te verrichten werkzaamheden, gelijk ook door de keuze van het beambtenpersoneel, een zooveel mogelijk specifiek militair karakter aan de straf van detentie te geven. Dit zou, wanneer, overeenkomstig het in het Voorloopig Verslag geopperde denkbeeld, nevens de gevangenisstraf die van hechtenis gesteld ware, niet mogelijk geweest zijn. Daarom zouden de ondergeteekenden tegen de verwezenlijking van dat denkbeeld grooter bezwaren gehad hebben, dan tegen de nu in het ontwerp aangebrachte verandering.

b. *Bijkomende straffen.*

De rangorde, waarin de hoofdstraffen worden opgenoemd, is wegens art. 37 Ontw. en art. 61, 55, 56, 1, tweede lid, Swb. eene zaak van belang. De rangorde echter, waarin de bijkomende straffen worden opgesomd, heeft geen enkel wettelijk gevolg. Welke van de beide straffen, verlagng of plaatsing in eene strafklasse, de zwaarste is te achten, zou in het algemeen niet te zeggen zijn. Verlagng is bijv. voor een adjudant-onderofficier of een sergeant-majoor zeker een zwaardere straf dan een korte plaatsing in eene strafklasse voor een soldaat; daarentegen is verlagng (in klasse) voor een matroos een minder zware straf dan plaatsing in eene strafklasse. Vgl. art. 5, A, n°. 7 en 8, ontwerp Wet op de Krijgstucht.

De bepaling van art. 18, waarop in het Voorloopig Verslag gewezen wordt, zou met het oog op het daar behandelde geval de omgekeerde volgorde hebben gerechtsvaardigd. Daar men echter óók de verlagng van den onderofficier in het oog moest houden, is aan de nu gevolgde orde de voorkeur gegeven.

1°. *Ontslag uit den militairen dienst.* Niet zonder eenige bevreemding vernamen de ondergeteekenden, dat, naar de meening van sommige leden, uit het begaan van een misdrijf

niet kan blijken van iemands ongeschiktheid om in den militairen stand te blijven. De tegenovergestelde meening heeft vooreerst in onze rechtspraak gegolden, zoolang het C. W. L. ongewijzigd van kracht was: want de in art. 21 van dat wetboek voorkomende uitdrukking: „eene straf, welke hem na militaire grondbeginselen zoude ongeschikt maken, om verder in den militairen dienst te blijven” is steeds geïnterpreteerd, alsof daar gelezen werd: „een misdrijf, dat hem ongeschikt maakt enz.”

„De constante jurisprudentie van het Nederlandsche hoog militair gerechtshof” — zegt *Pols* (1) — „heeft steeds terecht het gevoelen verdedigd, dat men de bepaling zóó moet verstaan, dat de aard van het misdrijf den aard der straf bepaalt, zoodat men bij correctionele straffen de vervallenverklaring in werkelijkheid van den aard van het misdrijf moet doen afhangen.” Vgl. ook van der *Hooven*, Opmerkingen over de Nederlandsche strafwetgeving voor het K. t. L., 2de druk blz. 202, 206. Dienovereenkomstig is de uitdrukking: „wanneer de rechter van oordeel is, dat de schuldigverklaarde ter zake van het gepleegde feit ongeschikt is in den militairen stand te blijven” overgegaan in art. 2 der wetten van 14 November 1879, *Staatsblad* n°. 191 en 193, en zij heeft daar nooit tot aanmerking, misverstand of bezwaar aanleiding gegeven, gelijk reeds door den derden ondergeteekende in de Tweede Kamer is herinnerd. (*Handelingen* IIe K. 1901—1902, blz. 1260.)

Dat uit een misdrijf iemands ongeschiktheid om in den militairen stand te blijven, kan worden afgeleid, ligt, naar der ondergeteekenden meening, voor de hand, indien men het woord „ongeschikt” maar niet opvat in de enge beteekenis van „onbekwaam in iets,” maar in de ruimere van „niet passende voor iets:” in dezen zin dus, dat uit het misdrijf blijkt, dat de schuldigverklaarde eigenschappen heeft, die bij den militairen stand niet geduld kunnen worden, of eigenschappen mist, die in den militair vereischt worden. Zoo gaan de schrijvers aan de hand der jurisprudentie na, of diefstal, misbruik van vertrouwen, oplichting, openbare schennis der eerbaarheid, gewelddadige aanranding der eerbaarheid tegen vrouwen, bedelarij en tal van andere delikten altoos of slechts in bepaalde gevallen de ongeschiktheid bewijzen om in den militairen stand te blijven.

Wanneer een in het Militair Strafwetboek omschreven misdrijf onder zóó verlichtende omstandigheden gepleegd is, dat slechts eene detentiestraf (van ten hoogste twee maanden) wordt opgelegd, zal des daders ongeschiktheid om in den militairen stand te blijven daaruit wel niet blijken.

De redenen, waarom — in afwijking van art. 15 — in art. 17, alin. 1 en 2, behalve van „ongeschikt” ook van „onwaardig” wordt gesproken, zijn door den derden ondergeteekende, bij herhaling, uiteengezet in de Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 6 Mei 1902 (*Handelingen* bladz. 1260—1262).

Het maakt namelijk voor den betrokken persoon groot verschil uit, of hij verlaagd wordt wegens *onwaardigheid* dan wel wegens *ongeschiktheid*.

Met ongeschiktheid wordt in deze bedoeld, dat de betrokken militair bijv. zorgeloos is, zijne dienstplichten niet ernstig genoeg opvat, zijn gezag niet behoorlijk weet te handhaven, enz. Alsdan kan het voorkomen, dat zulk een militair, na eenige malen krijgstuuchtelijk te zijn gestraft, ten slotte een ernstig feit pleegt, waardoor zijne ongeschiktheid om een rang te bekleeden, duidelijk blijkt, en ter zake waarvan hij dan, bij wijze van straf voor het begane feit, wordt teruggesteld.

In zulk een geval kan echter niet of althans lang niet altijd worden gezegd, dat de betrokken militair *onwaardig* is, om een rang te bekleeden.

3°. *Plaatsing in een strafklasse.* Is het verwijt, dat het ontwerp van wet niet in algemeene trekken aangeeft, waarin de straf van plaatsing in eene strafklasse zal bestaan, wel gerechtsvaardigd? Uit het ontwerp blijkt toch, dat zij zal worden ondergaan in afzonderlijk daartoe bestemde inrichtingen, en dat zij bestaat in onderwerping van den veroordeelde aan eene

(1) Het C. W. L. 2de uitgaven blz. 151.

gestrenge krijgstucht. Dat is de hoofdzaak. De organisatie, de inwendige dienst en de tucht zullen bij algemeenen maatregel van bestuur zijn te regelen. Zoo is ook ten aanzien van de gevangenisstraf, de hechtenis en de militaire detentie nagenoeg alles, en ten aanzien van de plaatsing in eene tucht school, de rijkswerkrijsrichting en het rijksopvoedingsgesticht volstrekt alles aan regeling bij algemeenen maatregel van bestuur overgelaten.

Toen het ontwerp werd opgesteld, zijn omtrent de regeling van gelijksoortige straffen in den vreemde wel degelijk inlichtingen ingewonnen, waaruit bij de nadere regeling der strafklassen ten onzent nut zou kunnen worden getrokken. Dat de toen bestaande denkbeelden dienaangaande door de opvolgende Kabinetten niet tot verdere rijpheid zijn gebracht, is, bij den telkens afgebroken ontwikkelingsgang van het ontwerp, waarlijk niet te verwonderen. De ondergeteekenden hebben wel degelijk hunne gedachten laten gaan over de wijze van regeling der strafklassen. Mededeeling van de besluiten, waartoe zij voorloopig gekomen zijn, is echter minder raadzaam, omdat het voornemen bestaat, alvorens tot de uitwerking daarvan over te gaan, een onderzoek te doen instellen ten aanzien van enkele buitenslandsche inrichtingen van denzelfden aard.

De wenschelijkheid om, althans op den duur, de strafklasse voor de zeemacht van die voor de landmacht te scheiden, wordt door de ondergeteekenden beaamd. De mogelijkheid is zelfs niet uitgesloten, dat twee strafscheppen voor de marine zullen moeten worden ingericht, één hier te lande en één in Oost-Indië.

TITEL IX.

Art. 45. De Regeering meent te mogen constateeren, dat niet alleen de dag, maar zelfs het preciese oogenblik waarop het militair zijn begint, zeer nauwkeurig en met de vereischte duidelijkheid is aangegeven, en wel voor de officieren, vermeld in art. 45, 1°. b het oogenblik waarop door hen de militaire eed zal zijn afgelegd, en voor alle andere militairen het oogenblik waarop hun zal zijn bekend gemaakt, dat zij onder de militaire tucht staan.

2. Ook de Regeering had liever in dit artikel eene eenigszins ruimere redactie aangenomen gezien. Thans behoort te worden afgewacht, of de ondervinding de behoefte aan verruiming zal doen blijken.

Art. 48. Met de bestrijding van het tegen dit artikel gerezen bezwaar vereenigen zich de ondergeteekenden.

De redactie der bepalingen van art. 6 C. W. Z. en art. 4 C. W. L. is nog eenigszins ruimer dan die van dit artikel. Toch is nooit over de te verre strekking van die bepalingen geklaagd.

Art. 49. Ten aanzien van delikten van krijgsgevangenen onderling wordt, naar algemeen wordt erkend, (zie noot 1 op bladz. 42 der Memorie van Toelichting) met hunne rangen geen rekening gehouden, en zulks omdat bij de instandhouding en bescherming van hunne onderlinge gesubordineerde verhoudingen, blootelijk berustende op rangtoekenning door de vreemde, nog wel vijandige overheid, geen enkel Nederlandsch rechtsbelang betrokken is.

Dit neemt natuurlijk niet weg, dat de wetgeving van het land, tot welks krijgsmacht de krijgsgevangenen behooren, van hen kan verlangen, dat zij hunne gesubordineerde verhouding ook gedurende de krijgsgevangenschap in het oog zullen houden, en dat dus de in dien tijd door hen gepleegde daden van insubordinatie, na hun terugkeer uit de krijgsgevangenschap, door hun eigen rechter en naar hun eigen recht zullen kunnen worden bestraft. Zie dr. DANIELMAIER, Militär-rechtliche und militär-ethische Abhandlungen, 1893, bladz. 226.

Art. 50. De hier gestelde vraag wordt in bevestigenden zin beantwoord. Zoo zal ook voor de interpretatie van „hem die” in art. 129, zelfs ofchoon dat artikel niet de „omschrijving van een misdrijf” bevat, art. 50 kunnen worden aangewend.

Art. 55. *Oproerige beweging.* Het komt der Regeering ook thans nog voor, dat zij te recht de oorspronkelijke uitdrukking „oproer of stoornis der openbare orde” heeft geschrapt en daarvoor in de plaats heeft gesteld „oproerige beweging”.

Vooreerst toch scheen de uitdrukking „in geval van oproer of stoornis der openbare orde” grammaticaal onjuist, omdat zij, letterlijk genomen, in strijd met de bedoeling, eene gelijkstelling inhield tusschen de beide genoemde gevallen en eigenlijk, om met de bedoeling te strooken, had moeten luiden: „in geval van oproer of van stoornis der openbare orde”.

Nu valt het echter niet te weerspreken, dat oproer wel beschouwd is eene *species* van het *genus* „stoornis der openbare orde”, zoodat om die reden de uitdrukking „oproer” weder gemist kon worden.

„Stoornis der openbare orde” intusschen, zonder meer, kwam der Regeering een al te ruim begrip voor, in verband met de hoog ernstige maatregelen en toestanden, waarvan in dit artikel sprake is: „oproer” daarentegen, zonder meer, scheen een te eng begrip.

Vandaar, dat de Regeering, na ernstige overweging, een mildenterm koos, dien zij ook reeds aantrof in art. 184 der Gemeentewet, t. w. de uitdrukking „oproerige beweging”, waardoor een begrip wordt aangegeven ruimer dan gelegen is in de uitdrukking „oproer” en enger dan spreekt uit den term „stoornis der openbare orde”.

Op de in het tweede lid van het Voorloopig Verslag gedane vraag of art. 55 toepasselijk is, indien de burgemeester, naar art. 184 der Gemeentewet, ingeval van samenshoring of (eenvoudige) stoornis der openbare orde de militaire macht heeft gerequireerd, moet, zocals uit het bovenstaande gereedelijk volgt, het antwoord ontkennend luiden; het bepaalde in het artikel heeft immers geen betrekking op het geval, dat een deel der krijgsmacht door het militair gezag wordt aangewezen ter voldoening aan eene vordering van het bevoegd gezag bij samenshoring of (eenvoudige) stoornis der openbare orde; — eerst dan kan het artikel toepassing vinden, wanneer die stoornis het karakter heeft aangenomen van oproerige beweging of — a fortiori natuurlijk — van oproer.

Opneming van de woorden van art. 184 „in geval van oproerige beweging, van samenshoring of van andere stoornis der openbare orde” was volstrekt onmogelijk.

Wat onderscheidene leden ter rechtvaardiging van hun wensch tot opneming dier uitdrukking aanvoerden, achten de ondergeteekenden geheel onhoudbaar. Wel verre, dat die uitdrukking op eenzelfde toestand zou duiden, behoort veelteer te worden aangenomen, dat toestanden, die zeer kunnen uiteenloopen, hier zijn samengebracht, daar immers „stoornis der openbare orde” is het *nomen genericum* zocals duidelijk blijkt uit het woordje „andere”, terwijl „oproerige beweging” en „samenshoring” zijn twee *species* van het *genus* „stoornis”, die hemelsbreed in karakter kunnen verschillen.

Wanneer juist mocht zijn, wat in het Voorloopig Verslag wordt medegedeeld, dat de burgemeesters in de practijk, wanneer zij de hulp der militaire macht inroepen, tusschen de drie toestanden geen onderscheid maken, schijnt het raadzaam, dat zij op de onjuistheid dier opvatting worden gewezen. De ondergeteekenden stellen zich voor, des noodig geacht, hieromtrent in overleg te treden met hun ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken.

Wanneer de militaire rechter geroepen wordt om een bepaalden feitelijken toestand te toetsen aan den inhoud van art. 55 zal hij natuurlijk ook de vraag hebben te beslissen of in het aan zijn oordeel onderworpen concreet geval sprake was van oproerige beweging. De beoordeeling dezer feitelijke vraag schijnt intusschen niet moeilijker dan die van tal van andere zoodanige vragen, waarvan hij de oplossing zal hebben te geven.

De ondergeteekenden zijn, gelijk uit het bovenstaande kan blijken, beslist van oordeel, dat omtrent de beteekenis van art. 55 geen twijfel behoort te bestaan.

Art. 57. De opmerkingen bij dit artikel betreffen voornamelijk de artt. 68, n°. 3, 69 n°. 1 en 70 n°. 1. De daar omschreven feiten echter zullen, hetzij bij het vervolgen van den vijand,

42, 1901—1902. Eindverslag omtrent de wetsontwerpen: 1°. Wetboek van Mil. Strafrecht, en 2°. Wet op de Krijgstucht.

hetzij bij een terugtrekken zonder voorafgegaan gevecht, in den regel wel niet anders gepleegd worden, dan of met verraderlijk oogmerk, in welk geval art. 61 toepasselijk is, of in het vooruitzicht van een gevecht, in welk geval art. 57 geldt. Geschiedt het noch met zoodanig oogmerk, noch in zoodanig vooruitzicht, dan is het subjectief element der handeling ook niet van dien aard, dat de zware strafbepalingen van de bovenvermelde artikelen toepasselijk moeten zijn, doch dan zullen de gewone strafbepalingen bijv. van de artt. 81, 82 (jet. 83), 98, 114, 115, 118, 119, 131, 142, voldoende zijn te achten.

Art. 60. Bij de behandeling van dit artikel en van art. 100 in de Tweede Kamer is bij herhaling gewezen op de moeilijkheid om van „in dienst” eene wettelijke definitie te geven.

Tusschen de in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer aangegeven omschrijving: „Een militair wordt geacht in dienst te zijn, wanneer hij bezig is te voldoen aan een order of bevel, of reglement, of voorschrift,” — de in het Regeeringsantwoord op het Verslag der Tweede Kamer betreffende art. 60 (toen 58) gegeven omschrijving: „In dienst” is tijdens de uitoefening eener functie of de verrichting eener handeling die men als militair verplicht is uit te oefenen of te verrichten,” — en deze andere, die vroeger door de Regeering ook in overweging genomen is: „Onder feiten in dienst gepleegd, worden verstaan feiten, gepleegd tijdens de voldoening aan een door een daartoe bevoegden meerdere gegeven bevel of de uitvoering van een militair reglement of ander algemeen voorschrift,” — tusschen deze drie omschrijvingen is dit verschil, dat in de beide laatste wél, in de eerste geen gewag gemaakt wordt van de *verplichting* van den mindere of van de *bevoegdheid* van den meerdere; en juist in die verplichtings- of bevoegdheidskwesitie schuilt de moeilijkheid. De in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer opgenomen definitie is te ruim, omdat zij ten aanzien van de wettigheid of onwettigheid, de rechtmatigheid of onrechtmatigheid van de order enz. niet onderscheidt, en volgens die definitie bijv. een soldaat, die op last van zijn meerdere een misdrijf pleegt, in dienst zou zijn. Aan den anderen kant echter zouden de beide andere hierboven opgenomen omschrijvingen, waarin de verplichting of bevoegdheid wél als element is opgenomen, als wettelijke omschrijvingen gevaarlijk zijn, omdat niet elke overschrijding van bevoegdheid door den meerdere aan de aangelegenheid haar karakter van dienstaangelegenheid kan ontnemen.

Stel bijv. dat een meerdere de order krijgt om bij een schietoefening door ieder der manschappen tien patronen te doen verschieten. Hij geeft nu — dus onbevoegdlijk — aan een der manschappen een elfde patroon. Dat die man dan nog „in dienst” blijft, zal wel niet betwijfeld worden. De moeilijkheid wordt echter veel meer gecompliceerd, en wanneer men denkt aan ernstiger overschrijdingen van bevoegdheid, en aan de vraag, wat rechtens zijn zal, ingeval of de meerdere alleen of de mindere alleen of beiden meenen, dat de order bevoegdlijk (resp. onbevoegdlijk) gegeven is. Al deze eventualiteiten, waarmee de rechter toch rekening zal moeten houden en tegenwoordig ook rekening houdt, kunnen in eene wettelijke definitie onmogelijk worden voorzien en geregeld. Inderdaad is het daarom beter, gelijk de Regeering bij het mondeling overleg met de Commissie van Voorbereiding uit de Tweede Kamer te kennen gaf (Bijl. 1901—1902, 42 n. 1, ad art. 100 tweede lid Ontw., bladz. 8 bovenaan), het aan de jurisprudentie over te laten elk gegeven geval te toetsen aan de gewone beteekenis, die in militaire kringen aan het genoemde begrip wordt gehecht.

TWEDE BOEK.

Misdrijven.

TITEL I.

Misdrijven tegen de veiligheid van den Staat.

Art. 65. Bij de vergelijking van de strafpositie van dit artikel, 12 jaar maximum, met die van art. 100 Strafwetboek, zie men niet voorbij, dat, indien een ambtenaar met schending van

een bijzonderen ambtsplicht art. 100 overtreedt, het maximum der straf voor hem ingevolge art. 44 Strafwetboek met $\frac{1}{3}$ verhoogd, dus 8 jaar wordt.

De verhooging van straf voor den militair berust op de navolgende overwegingen:

a. ten aanzien van art. 100, n. 1, Strafwetboek: dat de militair meer dan de burger geroepen is tot handhaving van de neutraliteit, zijne handelingen eerder dan die van den burger aanleiding tot oorlogsverwikkeling kunnen geven, hij derhalve met des te grooter zorg en angstvalligheid de gegeven voorschriften en geldende internationale gebruiken moet naleven, en hij zich dus, bij overtreding van het artikel, aan veel ernstiger plichtverzuim schuldig maakt dan de burger, die art. 100 n. 1, Strafwetboek overtreedt;

b. ten aanzien van art. 100, n. 2, Strafwetboek: dat Nederland in dit geval reeds in oorlog verkeert, terwijl uit het in art. 65 ontwerp omschreven feit voor Nederland de rampen van een oorlog geboren kunnen worden.

Art. 67. Het was der Regeering aangenaam te vernemen, dat de uitsluiting van de strafvervolgung tegen de deelnemers aan eene samenspanning, die tijdig daarvan kennis geven, door onderscheidene leden gerechtvaardigd werd geoordeeld.

Dat sommige leden de uitsluiting van den aanlegger van die vrijstelling afkeurden, althans wanneer deze niet de rol heeft vervuld van „agent provocateur”, kunnen zij zich volkomen verklaren, al deelen zij die afkeuring niet.

TITEL IV.

Misdrijven tegen de ondergeschiktheid.

Men meende in art. 101, bij gebreke aan een goed Hollandsch woord, den uitheemschen term „feitelijke insubordinatie” als technische benaming of qualificatie van het daár omschreven delikt te mogen aannemen, doch was van oordeel, dat het de voorkeur verdiende als opschrift van den titel eene voor allen, ook voor de nieuwe aankomelingen, verstaanbare Hollandsche uitdrukking te bezigen.

Art. 98, j. 55 a. In het eerste ontwerp van mr. VAN DER HOEVEN, werd in dit artikel gesproken van „een bevel van een meerdere betreffende eene dienstaangelegenheid.” Ter uitdrukking van hetzelfde begrip werd bij de samenstelling van het ontwerp van wet op de krijgstucht de eenvoudiger uitdrukking „dienstbevel” gebezigd, en deze is daarop (met algemeene instemming van de militaire commissie, die aan de gelijke beteekenis der beide uitdrukkingen niet twijfelde en „dienstbevel” een zeer gebruikelijke aanduiding achtte) door mr. VAN DER HOEVEN ook in zijn gewijzigd ontwerp militair strafwetboek overgenomen en van daar in de Regeeringsontwerpen overgegaan.

Bij dit artikel, voorkomende in den titel „Misdrijven tegen de ondergeschiktheid”, is altoos alleen en uitsluitend gedacht aan bevelen door een meerdere aan een mindere gegeven, zooit aan vorderingen van de eene autoriteit aan de andere, dus noch aan de in art. 55 bedoelde vorderingen van den burgemeester of den Commissaris der Koningin in de provincie, noch aan die van de ambtenaren, die ingevolge artt. 27, 96, tweede lid, 106 of 342, tweede lid, van het Wetboek van Strafvordering de hulp der gewapende macht kunnen inroepen. Tusschen den burgemeester, den Commissaris der Koningin in de provincie, de opsporingsambtenaren, de deurwaarders, de ambtenaren van het openbaar ministerie enz., die vorderingen doen, eenerzijds en den „bevelhebber van de schutterij of het krijgsvolk” of „de gewapende macht”, die aan de vorderingen gevolg heeft te geven, anderzijds bestaat geene verhouding van „ondergeschiktheid” geene verhouding van „meerdere” tot „mindere” (Conf. „vordering” van het O. M. aan den rechter). De „vorderingen”, „hulpinroepingen”, „aanvragen” van die ambtenaren zijn geene „dienstbevelen” in den zin van het Militair Strafwetboek.

b en c. Uit het bovenstaande blijkt, dat onder „dienstbevel” alleen het bevel van een militairen meerdere wordt verstaan.

42, 1901—1902. Eindverslag omtrent de wetsontwerpen: 1°. Wetboek van Mil. Strafrecht, en 2°. Wet op de Krijgstucht.

d. De order van den garnizoens- of plaatselijken commandant, gericht tot een der korpscommandanten en hiertoe strekkende, dat door diens troepen worde voldaan aan de vordering van den burgemeester enz., is, als zijnde een bevel van een meerdere aan een mindere (art. 51, n°. 3) betreffende eene dienstaangelegenheid, zeer zeker een „dienstbevel“.

De beschouwing, als zoude de garnizoens- of plaatselijke commandant slechts de vordering van den burgemeester enz. overbrengen aan den korpscommandant, komt den ondergeteekenden beslist onjuist voor, omdat de vordering gericht is en moet zijn tot hem, als bevelhebber, niet tot den onder hem dienenden korpscommandant, en hij de vordering alzoo niet aan een ander heeft over te brengen, maar op hemzelf de plicht rust, te zorgen dat er aan worde voldaan.

De opmerking, dat tusschen de ééne, niet naar verschillende gevallen zich wijzigende strafbepaling van art. 357 Strafwetboek voor den bevelhebber, die aan de vordering geen gevolg geeft, en de verschillende strafpositiën van art. 98 ontwerp Militair Strafwetboek voor den ongehoorzamen lageren bevelhebber geen uniformiteit bestaat, is juist. De ondergeteekenden doen echter opmerken, dat, indien dit verkeerd is, de fout schuilt bij art. 357 Strafwetboek en niet in het ontwerp; en zij stellen zich voor te overwegen, of in de invoeringswet van het Militair Strafwetboek een wijziging van art. 357 zal moeten worden opgenomen. Tevens echter vestigen zij er reeds nu de aandacht op, dat de ongehoorzaamheid in het militair recht altoos een veel zwaarder delict is, dan de niet-voldoening aan eene vordering van een burgerlijk ambtenaar (art. 184 Strafwetboek); en wel opmerkelijk is het, dat op het feit, bij ons art. 357 Strafwetboek strafbaar gesteld met een maximum van 3 jaar, in art. 259 van den Belgischen Code Pénal slechts een maximum gevangenisstraf van 3 maanden is gesteld.

Eigendunkelijk. Aanvankelijk was de uitdrukking *eigenmachtig* gebezigd. Zij is vervangen door *eigendunkelijk*. 1°. om gelijkheid van uitdrukking met art. 113 te verkrijgen, en 2°. omdat in „eigendunkelijk“ d. i. uitsluitend met eigen dunk, met eigen inzicht te rade gaande en zonder zich te storen aan de gegeven orders, niet alleen het opzet, maar ook het zoogenaamd voorwaardelijk opzet of de *dolus eventualis* nog duidelijker liggen opgesloten, dan in „eigenmachtig“.

Culpose overschrijding van een dienstbevel valt onder art. 99.

Art. 125. De ondergeteekenden hebben met genoegen vernomen, dat vele leden zich vereenigen met het door de Regeering ten aanzien van het vloeken door meerderen tegenover hunne minderen aangenomen stelsel.

De juistheid der door het toenmalig lid der Tweede Kamer IDENBURG ter adstruetie van zijn amendement in de Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 16 mei 1902 aangevoerde argumenten kan niet worden ontkend.

Te dien aanzien moet echter worden opgemerkt:

1°. dat, gelijk uit verschillende in de Tweede Kamer gehouden beschouwingen blijkt, volstrekt niet altijd vaststaat wat onder „vloeken“ moet worden verstaan; en

2°. dat in het Wetboek voor Militair Strafrecht — zooals ook door den heer IDENBURG werd gezegd — niet strafbaar moet worden gesteld het vloeken — dat is de zonde van Godslastering op zich zelf — doch het tegen een mindere bezigen van Godslasterlijke uitdrukkingen, welke slaan op den persoon, tegen wien gesproken wordt.

Hieraan wordt ten slotte toegevoegd, dat door den derden ondergeteekende in de Vergadering der Tweede Kamer van 21 Mei 1902 is toegezegd, dat, in de voorschriften ter uitvoering van de Wet, het vloeken van meerderen tegen minderen uitdrukkelijk zal worden verboden. Dientengevolge zal dit feit dus volgens art. 2 van het ontwerp der wet op de krijgstucht kunnen worden gestraft, zoodat de ondergeteekenden ook nu nog hunne meening handhaven, dat het onnoodig is, gemeld feit bovendien strafrechtelijk strafbaar te stellen.

Art. 128. „Met gelijke straf wordt gestraft“ slaat terug op „worlt gestraft gelijk de medeplichtige“ in den vorigen regel. Het beteekent dus: „Evenzeer wordt gelijk de medeplichtige gestraft“.

Art. 132. Art. 81 van het Wetboek van Strafrecht is buiten toepassing gesteld, omdat het stelsel van dat wetboek is dat artikel buiten toepassing te laten, waar sprake is van het plegen van geweld, onafhankelijk van het onmiddellijk resultaat dat daardoor verkregen wordt (zie art. 141 en 381 Strafwetboek); m. a. w. het artikel vindt alleen toepassing bij de talrijke artikelen, waarin bij de omschrijving van het misdrijf het plegen van geweld is opgenomen als middel om een zeker doel te bereiken, overal dus waar gelezen wordt: „hij die door geweld . . .“ of „hij die zich met geweld . . .“ (bijv. art. 95, 121—125, 143, 145, 179, 180, 242, 246, 279, 281, 317, 380 enz. Strafwetboek, art. 101, 157 Ontwerp Militair Strafwetboek); niet echter bij die artikelen in welke het plegen van geweld op zich zelf, en zonder meer, het misdrijf uitmaakt. — *Smidt*, Strafwetboek, 2e druk I, bladz. 530. —

Er is geen reden, om voor het militair strafrecht van dit stelsel af te wijken.

TITEL VI.

Diefstal, verduistering en heling.

Art. 136, 2°. De uitdrukking „hij die“ beteekent: „ieder aan de militaire rechtsmacht onderworpen persoon“ dus óók, en in de eerste plaats zelfs: „de militair“. Aangezien nu echter in art. 136, 1°, en evenzoo in het begin van art. 132, de militairen afzonderlijk vermeld zijn en moesten worden, mocht de ook hen omvattende uitdrukking in deze beide bepalingen niet worden gebezigd, maar moest uitdrukkelijk worden aangegeven, op welke niet-militaire personen zij toepasselijk zullen zijn.

ONTWERP VAN WET OP DE KRIJGSTUCHT.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Van de verklaring, dat het bij dit ontwerp gehuldigde beginsel, om feiten, bij de strafwet strafbaar gesteld, krijgstuchtelijk te straffen, geen algemeene instemming vond, namen de ondergeteekenden met leedwezen kennis.

Met beleefde referentie aan hetgeen ter verdediging van dit stelsel uitvoerig is uiteengezet en in de Memorie van Toelichting op bladz. 4 en vlgg., en in het Regeeringsantwoord op het Verslag der Commissie van Voorbereiding uit de Tweede Kamer, Algemeene beschouwingen, onder § 3. *Onderling verband van het Militair Strafrecht en de Krijgstucht*, meenen de ondergeteekenden zich te dezer plaatse te mogen bepalen tot de bespreking van hetgeen in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer tegen dat stelsel wordt aangevoerd.

De leden, bij wie bezwaar bestaat tegen deze, wat zij noemden vermenging van strafrecht en tuchtrecht, behooren kennelijk tot hen, die van oordeel zijn, dat er tusschen strafrecht en tuchtrecht een fundamenteel en principieel verschil bestaat. Dit verschil zal dan wel hierin moeten gelegen zijn, dat het strafrecht zich heeft in te laten met die feiten, die indruischen tegen-, althans gevaar opleveren voor de maatschappelijke orde, veiligheid, zedelijkheid, met feiten dus, die in het algemeen belang strafbaar te stellen zijn; terwijl het tuchtrecht zich heeft in te laten met die feiten, die indruischen tegen-, althans gevaar opleveren voor de orde en regelmaat in een bepaalden afgesloten kring (huisgezin, gesticht, kerkgenootschap, post- of andere openbare administratie, politie, een schip, de krijgsmacht), met feiten dus, bij welke het algemeen belang niet of niet rechtstreeks betrokken is, maar waartegen repressieve maatregelen in het belang van dien kring noodzakelijk zijn.

Hadden nu alle niet-toelaatbare, alle in de menschelijke samenleving niet te pas komende en door repressieve maatregelen te betengelen feiten óf het eene óf het andere karakter, dan zou ook de scheiding tusschen strafrecht en tuchtrecht streng vol te houden zijn.

Dat is echter niet het geval.

Zeker, er zijn feiten, waarbij wel in het algemeen het openbaar belang, maar niet het belang van eenigen bepaalden afgesloten kring betrokken is; dat zijn, als de strafwet er in voorziet, louter „strafbare feiten“. Er zijn andere feiten, waarbij

volkomen het omgekeerde het geval is; dit zijn de echte, eigenlijke „tuchtvergrijpen”. Maar er zijn ook feiten, waarop zoowel de eene als de andere omschrijving past; met name zal dit het geval kunnen zijn, wanneer de bepaalde kring waar toe de dader behoort, in het leven is geroepen ter bevordering van het algemeen belang. Ernstige plichtverzakingen, gepleegd door hen, die tot zóódanigen kring behooren, zullen vaak niet enkel het belang van dien kring zelve en als zoodanig, maar tevens en te gelykertijd het algemeen belang benadeelen of in gevaar brengen. Dan moeten die feiten derhalve gestempeld worden tot misdrijven of overtredingen, doch tevens zijn en blijven zij vergrijpen tegen de tucht.

Dat en waarom, ten gevolge van die dubbelslachtigheid, de hier bedoelde feiten nu eens als strafrechtelijke zaken, dan weer als tuchtzaken te behandelen zullen zijn, wordt in de Memorie van Toelichting, blz. 5, uiteengezet. De ondergeteekenden meenen hier te kunnen volstaan met, ter illustratie van het daár gezegde, te wijzen op de twee sterkst sprekende militairrechtelijke typen van dien aard: de afwezigheid en de ongehoorzaamheid. In het algemeen wordt door beide het openbaar belang geschaad: door de afwezigheid, omdat de eenheid van den in het openbaar belang in het leven geroepen kring verbroken, de harmonische samenstelling en dus de bruikbaarheid en geschiktheid van de krijgsmacht benadeeld worden; door de ongehoorzaamheid, omdat eene krijgsmacht, te wier aanzien geen staat valt te maken op het uitvoeren van de gegeven bevelen, geen waarborg biedt, dat zij in tijd van nood hare roeping tot bescherming van het algemeen belang zal nakomen. Dat die afwezigheid en die ongehoorzaamheid tevens schadelijk zijn voor en storend werken op de orde en regelmaat binnen den kring, ligt voor de hand.

Nu kan de afwezigheid van zóó korten duur zijn of onder zulke bijzondere omstandigheden plaats hebben, en de ongehoorzaamheid kan zulke kleinigheden betreffen, dat aan werkelijke benadeeling van het openbaar belang nauwelijks te denken valt. Het strafrechtelijk karakter van het feit zinkt dan in het niet; maar het tuchtvergrijp blijft des niet te min aanwezig. In ernstiger gevallen daarentegen treedt het strafrechtelijk karakter der daad op den voorgrond, en hare hoedanigheid als tuchtvergrijp wordt dan als 't ware geabsorbeerd in die van misdrijf.

Zoo komt het dan den ondergeteekenden minder juist voor te beweren, dat in de hier bedoelde regeling van het ontwerp „vermenging van strafrecht en tuchtrecht” te vinden is. Integendeel achten zij het juistere de zaak zóó te beschouwen, dat die regeling feiten betreft, welke en een strafrechtelijk en een tuchtrechtelijk karakter hebben, feiten alzoo waarin die beide karakters gemengd zijn; maar tevens, dat door die regeling van het ontwerp, al naar gelang het eene of het andere karakter in het speciale gepleegde feit praevaleert, dit praevaleerende karakter uit die vermenging te voorschijn gehaald wordt.

Bestond altoos de mogelijkheid, om eene lijst op te maken van de omstandigheden onder welke het strafrechtelijk, en eene andere lijst van de omstandigheden onder welke het tuchtrechtelijk karakter van de hier bedoelde feiten zal praevaleeren, dan zou daarmee de in het Voorloopig Verslag verlangde „scherpe onderscheiding tusschen strafbare feiten en krijgstuchtelijke vergrijpen” gemaakt zijn. Dat is evenwel onmogelijk.

Ten aanzien van de afwezigheid kon die weg gedeeltelijk gevolgd worden. Voor vreedstijd wordt bij eene afwezigheid van minder dan 24 uren het openbaar belang geacht in zóó uiterst geringe mate betrokken te zijn, dat dan alleen krijgstuchtelijke bestraffing mogelijk behoef te wezen; daartoe afwezigheid langer dan 8 dagen, dan ziet het ontwerp daarin eene voldoende krenking van openbaar rechtsbelang, om altoos strafrechtelijke behandeling te wettigen; doch bij eene afwezigheid van 1 tot 8 dagen zal nu eens de eene, dan weer de andere opvatting de juiste zijn, en wel naar gelang van de bijzondere omstandigheden van subjectieven, zoowel als van objectieven aard, waaronder het feit heeft plaats gehad, omstandigheden, die eene zoo oneindig rijke reeks van verscheidenheden zullen bieden, dat elke poging om daarvan eene aprioristische opsomming en schifting te maken, jammerlijk moet mislukken.

Hetzelfde geldt voor de opzettelijke ongehoorzaamheid en het in art. 119 ontwerp Militair Strafwetboek omschreven feit. Betreft het bevel hetwelk niet nageleefd, of het voorschrift

hetwelk niet opgevolgd wordt, eene hoogst belangrijke aanleggenheid, dan zal strafrechtelijke behandeling gerechtvaardigd zijn; betreffen zij eene futiliteit, dan kan met krijgstuchtelijke bestraffing worden volstaan. Het is echter alweer onmogelijk bij voorbaat aan te geven, waaraan het meer of het minder groote belang van het bevel of van het voorschrift onderkend of getoetst zou kunnen worden. En waar nu de verlangde splitsing tusschen de strafrechtelijke en de tuchtrechtelijke ongehoorzaamheid of niet opvolging van voorschriften niet te maken is, daar zouden, bij niet-aanvaarding van het stelsel van het ontwerp, die feiten, altoos en per se, of als misdrijven of als krijgstuchtelijke vergrijpen te behandelen zijn, eene onvermijdbare consequentie, waarvoor vermoedelijk wel een ieder zal terugdeinzen. De rechtspraak heeft ten aanzien van art. 97 (95) C. W. Z. (L.) het onhoudbare van zoodanig stelsel duidelijk in het licht gesteld.

Betreft misschien — het tweede en derde lid der aantekening § 1 geven aanleiding tot deze onderstelling — het bezwaar der leden, die hier aan het woord waren, alleen de nummers 3—6 van artikel 2? Wordt het misschien alléén verkeerd geacht, dat een aantal delicten van het gemeene recht (en daaronder diefstal) ook als krijgstuchtelijke vergrijpen gestempeld en aan de strafvervolging onttrokken worden? Doch wordt het stelsel ten aanzien van n°. 2, de militaire misdrijven, goedgekeurd?

De ondergeteekenden zouden van oordeel zijn, dat voor die onderscheiding geen goede grond is. Dat de in de n°. 3—6 vermelde feiten indruischen tegen de eischen der militaire tucht en orde, en dat zij alzoo, onafhankelijk van of, juist gezegd, boven en behalve hunne qualiteit als misdrijven of overtredingen, tevens het karakter van tuchtvergrijpen hebben, zal wel niet worden tegengesproken. En indien men dat toegeeft, is de bovenstaande beschouwing, *mutatis mutandis*, volkomen ook op deze feiten van toepassing.

Bovendien van „onttrekking” aan de strafvervolging, in den waren zin des woords, is, blijkens art. 57, geen sprake.

Alleen dan, wanneer in onze gemeene wetgeving het beginsel was opgenomen, dat het openbaar ministerie *verplicht is alle gepleegde strafbare feiten strafrechtelijk te vervolgen*, zou eene afwijking van dat beginsel voor militairen, die zich aan delicten van het gewone recht hebben schuldig gemaakt, misschien bezwaarlijk te rechtvaardigen zijn. Dat beginsel echter, het zoogenaamde „legaliteitsprincipe” (vergelijk § 152 der Duitse Strafprocezurordnung) ligt niet in onze wetgeving en is in onze rechtspraak ook nooit gehuldigd. De ondergeteekenden veroorloven zich beleefdelijk te herinneren aan de gedachtenwisseling over dit punt in de Eerste Kamer tusschen den heer BORSUS en den Minister van Justitie MODDERMAN op 1 en 2 Maart 1881, *Handelingen Eerste Kamer 1880—1881*, bladz. 290 en vlgg.

Art. 10 Wetboek van Strafvordering, dat, naar de ondergeteekenden meenen, voor het eerst in het Voorloopig Verslag als argument is aangehaald, kan in deze geen gewicht in de schaal leggen. Het artikel bepaalt alleen, dat de ambtenaar wien officieel bekend is, dat een delikt is gepleegd, het Openbaar Ministerie hiervan niet onkundig mag laten. Daaruit echter volgt in geen deele, dat het Openbaar Ministerie nu ook tot vervolging verplicht is. Artikel 10 zorgt er alleen voor, dat het Openbaar Ministerie, „het oog en de wachter der wet”, in de gelegenheid worde gesteld om te beoordeelen of, met het oog op het algemeen belang, vervolging wenschelijk dan wel ongeraden is. Art. 10 wil de beslissing dienaangaande niet afhankelijk stellen van het inzicht van den veldwachter, burgermeester, enz. „Het is”, zegt de Bosc KEMPER (Strafvordering I, bladz. 119) in zijne aantekening op art. 10 — „een beginsel van goede staatkunde, dat geen openbaar ambtenaar onrecht mag zien, zonder aan hetzelfde de *nodige* bekendheid te geven”, dat is in dit geval, zonder het Openbaar Ministerie daarmee in kennis te stellen. Maar eenige verplichting van het Openbaar Ministerie ten aanzien van de vervolging kan uit het artikel niet worden afgeleid.

De ondergeteekenden verheugen zich, dat door andere leden het stelsel van het ontwerp is aangeprezen en op goede gronden verdedigd. Zij hopen, dat ten slotte ook de leden, die bezwaar hadden, zich na kennisneming ook van de bovenstaande beschouwingen, zullen kunnen laten vinden tot goedkeuring en

42, 1901—1902. Ein verslag omtrent de wetsontwerpen: 1°. Wetboek van Mil. Strafrecht, en 2°. Wet op de Krijgstucht.

bekrachtiging van het stelsel, dat ook thans, en feitelijk in veel grooter omvang dan onze wettelijke bepalingen zouden doen denken, in de praktijk geldt en dat alleszins proethoudend is gebleken.

§ 2. Welk onderscheid er tusschen tucht en straf, tusschen tuchtwet en strafwet ook moge bestaan, nooit kan dit aanleiding geven om bij een wet zekere beschouwingen of bespiegelingen vast te stellen, die in eene wet niet thuis behooren, omdat zij niet anders zijn dan stellingen van militair-ethischen aard zonder sanctie. De wet behelze alleen bindende regelen, voorschriften welke naleving kan worden afgedwongen.

Reeds bij de behandeling der ontwerpen in de Tweede Kamer heeft de Regeering te kennen gegeven, dat aan den wensch, blijkens het laatste gedeelte dezer paragraaf door vele leden gekoesterd, zal kunnen worden voldaan.

§ 3 Van den inhoud dezer paragraaf werd door de ondergeteekenden met instemming kennis genomen.

§ II. *Krijgstuchtelijke vergrijpen. Art. 2.* Van de eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen kan niet anders dan eene zeer algemeene omschrijving worden gegeven. Reeds vroeger werd er op gewezen, dat ook in de tegenwoordig geldende reglementen van discipline de enunciatieve en dus in de wet ganschelijk overbodige opsomming van eenige disciplinaire feiten gevolgd wordt door eene algemeene omschrijving, die even ruim is als de in het ontwerp opgenomene; dat men zonder die algemeene artt. 28 (27) Regl. van Disc. Z(L) met de bestaande reglementen de discipline niet zou hebben kunnen handhaven; en dat inzage van de strafregisters doet blijken, dat verreweg het grootste deel der straffen is opgelegd wegens niet afzonderlijk in de reglementen omschreven feiten, dus met toepassing van de genoemde algemeene artikelen. De ondergeteekenden herhalen, dat zij voornemens zijn eene enunciatieve opsomming van krijgstuchtelijke gedragingen in een reglement of voorschrift op te nemen.

Ten bewijze dat ook elders de omschrijving van het krijgstuchtelijk vergrijp niet meer gepreciseerd is, moge hier nog worden aangehaald § 1 van de Deutsche Disciplinar-Strafordnung: „Der Disziplinarbestrafung unterliegen:

1) Handlungen gegen die militärische Zucht und Ordnung und gegen die Dienstvorschriften, für welche die Militär-gesetze keine Strafbestimmungen enthalten“;

benevens § 3 van de Deensche Verordening, waarin gezegd wordt, dat „tot de eigenlijke krijgstuchtelijke vergrijpen zullen gerekend worden . . . en alle overige vergrijpen tegen de militaire tucht en orde of overtredingen van andere militaire plichten“.

Daargelaten, dat het wellicht aan bedenking onderhevig zou zijn het bestaan eener bijzondere militaire eer bij de wet te erkennen, was afzonderlijke vermelding van de *militaire eer en waardigheid*, naar het oordeel van de ondergeteekenden, niet noodig. Gedragingen toch, daarmede in strijd, zijn naar hun inzien ook onbestaanbaar met de militaire tucht en orde. Dat deze opvatting ook bij de samenstelling van het ontwerp heeft gegolden, blijkt uit de Memorie van Toelichting, bladz. 3, waar o. a. gezegd wordt: „Militaire tucht, d. i. . . . het nalaten van elk min voegzaam en met de *waardigheid van den militairen stand* strijdig gedrag, ook buiten dienst“. Zoo rekent ook MERKEL (Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, bladz. 46) tot de Verletzungen der Disziplin: „eine Lebensführung, welche sich mit der Stellung des Handelnden innerhalb eines betreffenden Verbandes nicht verträgt oder ihn als ungeeignet zur Bekleidung derselben erscheinen lässt“, en brengt VON HOLTZENDORFF (in zijne Encyclopädie der Rechtswissenschaft) tot de disciplinaire verplichtingen: „die Unterlassung alles dessen, was der Würde und dem Ansehen des Amtes in der öffentlichen Meinung der Staatsbürger oder seiner Amtsgenossen Eintrag thun könnte.“

§ III. *Krijgstuchtelijke straffen.*

Jeugdige officieren zullen alleen dan strafbevoegdheid hebben, wanneer zij als detachements-commandanten worden aangewezen. Dit behoort slechts in de uiterste noodzakelijkheid te geschieden.

De wet moet worden ingericht naar de gewone, regelmatig voorkomende gevallen; zij kan niet voor elken exceptioneele toestand exceptioneele bepalingen bevatten. Beleefdelijk zij verwezen naar de beraadslaging in de Tweede Kamer, bladz. 1457—1459.

Ofschoon natuurlijk de ondergeteekenden niet de zekerheid kunnen geven, dat de hoogere strafoplegger nooit of te nimmer lichtvaardig van de eerst opgelegde straf zal afwijken, durven zij toch wel het vertrouwen uitdrukken, dat zoodanige lichtvaardigheid bij die meer bezadigde en ondervindingrijke hoogere officieren tot de zeer zeldzame uitzonderingen zal behooren, te meer daar in de artt. 50, 70 en 71 waarborgen tegen lichtvaardigheid gegeven zijn.

De straffen zijn in het Wetboek van Strafrecht in naar zwaarte afdalende volgorde opgenoemd, omdat ook in het gemeene Wetboek van Strafrecht die volgorde in acht genomen is, en er voor afwijking van dit stelsel in het militair strafrecht geen enkele reden was. In het ontwerp van wet op de Krijgstucht daarentegen is aan de naar de zwaarte opklimmende volgorde de voorkeur gegeven, „ten einde zoo aanschouwelijk mogelijk voor te stellen, hoe de straffen geleidelijk zwaarder worden naarmate van de zwaarte van het vergrijp en naar gelang de overtreder in zijn indisciplinair gedrag volhardt.“ *Memorie van Toelichting* bij art. 31, nu 29.

Art. 4, A, n°. 3 en *Art. 5, A, n°. 3.* Elke strafwet, zonder onderscheid, heeft hare nadeelen en bezwaren. Het bestaan van het in het Voorloopig Verslag vermelde bezwaar tegen de verplichting om vóór het avondappel in de kazerne enz. terug te zijn, werd ook in de Memorie van Toelichting, bladz. 11, uitdrukkelijk erkend. Toch is die straf opgenomen, omdat zij uit anderen hoofde aanbevelenswaardig scheen en de voordeelen het bezwaar overtreffen. Juist met het oog echter op het bezwaar, dat de gestrafte zelf uitvoering aan de straf moet geven, is de maximum-termijn niet lang — en, daar ten deze bij den onderofficier meer zelfbeheersching en wilskracht kan worden verwacht dan bij den minderen militair, voor dezen korter dan voor den onderofficier gesteld.

Art. 4, A, n°. 7. Verlaging. Elke straf, zonder onderscheid, heeft een verschillende zwaarte, naar gelang zij aan personen van verschillende ontwikkeling, stand, rang, financieele of andere maatschappelijke omstandigheden wordt opgelegd. Zoodanige ongelijkheid van druk kan nooit een reden zijn, om zekere strafsoort niet toepasselijk te verklaren op hen voor wie zij het zwaarst zal wegen. Ook ten aanzien van de hoogere onderofficieren kan de straf van verlaging, als hoogsts krijgstuchtelijke straf, niet worden gemist, maar juist omdat zij voor hen bijzonder zwaar is, zal ze aan hen natuurlijk ook alleen in de uiterste noodzakelijkheid worden opgelegd.

Bovendien, de uitsluiting van de mogelijkheid van verlaging zou zeker niet altoos een voordeel voor de hoogere onderofficieren zijn. Immers, indien de straf van verlaging voor hen niet bestond, dan zou toch, met het oog op hun mogelijk herhaald en aanhoudend wangedrag enz., de in art. 69 omschreven maatregel ook op hen toepasselijk verklaard moeten zijn. En wanneer dan een hoogere onderofficier een feit zou hebben gepleegd, voor hetwelk de volgens dat stelsel dan hoogste krijgstuchtelijke straf (streng arrest van 14 dagen) volstrekt onvoldoende zou zijn te achten, een feit waaruit zijne ongeschiktheid om in zijn rang te blijven doordienen, duidelijk bleek, dan zou men er wel toe moeten komen hem uit den dienst weg te jagen; terwijl men daarentegen, volgens het ontwerp, zal kunnen beproeven, of hij door zijne verlaging tot inkeer kan worden gebracht, en men hem zoo derhalve zelfs in de gelegenheid stelt zijn vorigen rang opnieuw te verwerven.

In het Voorloopig Verslag wordt gewezen op de mogelijkheid der oplegging van verlaging door „zeer jeugdige bevelvoerenden“. Tot het opleggen van die straf zijn echter alleen de in artikel 39 genoemde officieren bevoegd. Bij de aanwijzing van een jeugdigen officier tot een der in dat artikel vermelde belangrijke functiën (de mogelijkheid bestaat slechts in enkele van de daar genoemde gevallen), zal moeten worden in het oog gehouden, dat hij nu ook de voor de handhaving der tucht aansprakelijke persoon wordt en dat hem daarom de daartoe noodige middelen en bevoegdheden, met name die om zware krijgstuchtelijke straffen

42, 1901—1902. Eindverslag omtrent de wetsontwerpen: 1°. Wetboek van Mil. Strafrecht, en 2°. Wet op de Krijgstucht.

op te leggen, niet kunnen worden onthouden. Is hij iemand aan wien deze bevoegdheid niet kan worden toevertrouwd, dan deugt hij niet voor die functie en mag hij niet benoemd worden. De wetgever heeft niet uit te gaan van de onderstelling, dat personen, die voor een zelfstandig commando ongeschikt zijn, toch tot het voeren daarvan zullen worden aangewezen. Voor het in artikel 59 maken van eene uitzondering op den algemeen als juist erkenden regel, dat de strafbevoegdheid moet verbonden worden aan de functie, niet aan den rang, is geen gegronde reden.

Art. 5, A, 8°. Plaatsing in eene tuchtklasse. De ondergeteekenden betuigen hunne instemming met de hier voorkomende beschouwingen.

Art. 5, B, 3°. Verbod om buiten dienst wapenen te dragen. Zonder de stelling, dat het dragen van wapenen, ook buiten dienst, onafscheidelijk verbonden is aan het militair zijn en aan de uniform, in hare algemeenheid te onderschrijven, zijn toch de ondergeteekenden van oordeel, dat er geen gegronde aanleiding is, om thans in de dienaangaande bestaande regelingen eenige wijziging te brengen.

De beschouwing, als zoude het niet dragen van een wapen hier gebrandmerkt worden als een schande, gaat, naar der ondergeteekenden inzien, te ver. Het verbod heeft blootelijk een preventief karakter; het is een voorbehoedmiddel om te voorkomen, dat iemand, van wien gebleken is dat hij, in opwinding gerakende, zijne driften niet weet te beheerschen, zich aan nieuwe gewelddadigheden schuldig maakt; een maatregel zoowel in zijn eigen belang als in het belang van anderen.

Art. 10. Het in het eerste lid der aantekening op dit artikel vermelde antwoord is, naar het oordeel van de ondergeteekenden, volkomen juist en afdoende.

Naar aanleiding van de opmerking, dat „nu de kromsluiting in de boeien vervallen zal”, ook art. 9 van de wet van 7 Mei 1856 (*Staatsblad* n°. 32) op de huishouding en tucht op de koopvaardij schepen behoort te worden gewijzigd, wordt beleefdelijk herinnerd, dat de kromsluiting in het militair recht reeds sedert bijna 25 jaar vervallen is. Het derde lid van art. 7 der wet van 14 November 1879 (*Staatsblad* n°. 104) toch luidt: „Het boeien geschiedt aan de handen of voeten of aan beiden zonder kromsluiting”.

De vraag, of de kromsluiting thans ook aan boord van de koopvaardij schepen gemist kan worden, vereischt naar het oordeel van den eerst-ondergeteekende een nader onderzoek en eventueel overleg met zijn Ambtgenoot van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Opmerkelijk is het voorzeker, dat tegelijkertijd met de militair-strafrechtelijke wetten van 1879 ook de wet tot wijziging van de koopvaardij tuchtwet behandeld werd (wet van 13 November 1879, *Staatsblad* n°. 190), en dat men toen van de noodzakelijkheid der bovenvermelde consequentie blijkbaar niet overtuigd was.

§ 4. Oplegging en tenuitvoerlegging van krijgstuchtelijke straffen.

Art. 37 en art. 70. In art. 70, waartegen het hier geopperde bezwaar gericht is, zien de ondergeteekenden niet een bloot zedelijk voorschrift, maar de uitdrukking van het algemeen hiërarchiesch, dus ook militair beginsel, dat elke meerdere zich heeft te overtuigen van de behoorlijke plichtsvervulling van elken onder zijne bevelen gestelden mindere. De — het zij nogmaals toegegeven, strikt genomen overbodige — erkenning van dat beginsel in deze wet kan nimmer steun geven aan het wanbegrip, als zoude de lagere strafoplegger zijn rechtvaardigheidsgevoel voor het gevoelen van den meerdere moeten of zelfs maar mogen doen zwijgen.

De bereiking van het in het tweede lid der aantekening vermelde doel wordt en door art. 70 en door art. 50, b, ge- waarborgd.

Art. 57. De bedoeling der leden, die tegen het eerste lid van dit artikel bezwaren hebben geopperd, kan natuurlijk niet zijn, dat het inbreuk maakt op den wettelijken regel „non bis in idem”; want die wettelijke regel, neergelegd in art. 68

Strafwetboek verbiedt alleen herhaalde vervolging van denzelfden persoon ter zake van een feit waarover te zijnen aanzien reeds eenmaal door eenigen rechter is beslist. De bedoeling kan dus alleen deze zijn, dat dubbele bestraffing, ook door twee geheel verschillende machten, in beginsel ongewenscht is te achten. Echter zullen ook zij, die dit beginsel in het algemeen juist achten, moeten erkennen, dat de wetgever zeer zeker gerechtigd, ja verplicht is te zorgen, dat het openbaar belang niet worde geschaad door het stokstijf vasthouden aan dat beginsel. Dit nu zou wel degelijk het geval kunnen zijn, indien de toepassing van krijgstuchtelijke straf het recht van strafvordering wél deed vervallen. Wanneer bijv. een feit, dat krijgstuchtelijk is afgedaan, omdat het beschouwd werd als een overtreding van een voorschrift betreffende de schietoefeningen, naderhand blijkt een laaghartige moord geweest te zijn, dan is er niet alleen niets onbillijks in gelegen, maar dan is het zelfs hoogst noodzakelijk, dat de dader alsnog strafrechtelijk wordt vervolgd.

In het Voorloopig Verslag wordt het minder juist voorgesteld, alsof door art. 2 sommige feiten onder zekere omstandigheden „aan de heerschappij der strafwet worden onttrokken.” Art. 57 is het duidelijkst mogelijke bewijs van het tegendeel. Art. 2 ontneemt aan de daar genoemde feiten niet, onder zekere omstandigheden, hun karakter als „strafbaar feit”, maar het erkent alleen wettelijk, dat die feiten tevens hebben het karakter van krijgstuchtelijk vergrijp en als zoodanig strafbaar zijn. In den regel zal met die bestraffing kunnen worden volstaan, maar — zóó voegt art. 57 er met andere woorden bij — indien achterna aan de met de handhaving der strafwet belaste autoriteit mocht blijken, dat die louter krijgstuchtelijke bestraffing niet in overstemming is met de zwaarte van het feit, dan belet zij niet, dat tegen den dader alsnog eene strafrechtelijke vervolging wordt ingesteld. De ondergeteekenden houden zich echter overtuigd, dat bij verstandige toepassing van art. 2 de bepaling van art. 57 slechts uiterst zelden toepassing zal behoeven te vinden.

Met voldoening zagen de ondergeteekenden, dat het tweede lid van art. 57 van verschillende zijden goedkeuring mocht verwerven.

Ten slotte zij het den ondergeteekenden veroorloofd te doen opmerken, dat, indien de bepaling van art. 57, waartegen eenige leden bezwaar hebben, niet in het ontwerp ware opgenomen, de zaak zelve daardoor niet veranderd zou zijn, immers dat een beroep op art. 68 Strafwetboek, de eenige wetsbepaling aan welke toepasselijkheid gedacht zou kunnen worden, niet zou opgaan; — en dat — wat eigenlijk op hetzelfde neerkomt — hetgeen in art. 57 thans uitdrukkelijk voor de militaire strafen tuchtzaak bepaald is, ook tegenwoordig zonder uitdrukkelijke wetsbepaling evenzeer geldt, en zulks niet alleen in het thans vigeerende militaire recht, maar inderdaad voor elke tucht- en strafzaak. Al is bijv. een te Leeuwarden gedetineerde ter zake van een aanslag tegen een persoon tuchtelijk met lijfstraf gestraft (art. 109 Koninklijk Besluit van 31 Augustus 1886, *Staatsblad* n°. 159), en het feit blijkt later een mishandeling met doodelijk gevolg of een doodslag of een moord geweest te zijn, dan zal die tuchtelijke bestraffing aan de strafrechtelijke vervolging van dien gedetineerde volstrekt niet in den weg staan.

Art. 58. Bij de beoordeeling van dit artikel worde niet voorbijgezien, dat aan den tot straffen bevoegden commandeerenden officier, naar wien de zaak ter krijgstuchtelijke afdoening wordt verwezen, alle stukken zullen worden medegegededeeld. Uit die stukken van het gerechtelijk onderzoek, hetwelk uit den aard der zaak meer diepgaand en meer volledig is dan het aanvankelijk door of op last van den commandeerenden officier ingestelde, en dat, ook wegens de beëdiging der getuigen enz., een grooteren waarborg voor een juist resultaat geeft, zal dien officier misschien een gansch nieuw licht over de zaak opgaan en zal hij in ieder geval tot de kennis komen van de omstandigheden, op grond waarvan de rechter van oordeel was, dat de zaak buiten strafrechtelijke behandeling had behooren te zijn gelaten. Van een zóó volledig ingelichten en zóó hoog geplaatsten officier mag niet worden ondersteld, dat hij hem, alleen omdat zijne aanvankelijke opvatting aangaande de zaak door den rechter niet gedeeld is, „allicht de geneigdheid zal bestaan eene te zware disciplinaire straf op te leggen”.

§ VI. *Beklag over opgelegde krijgstucltelijke straf.*

Zeer aangenaam was het den ondergeteekenden te vernemen dat de nieuwe regeling van het beklag door onderscheidene leden met ingetomenheid is begroet.

De verplichting der opgegeven getuigen om te verschijnen en de schadeloosstelling dier getuigen behooren inderdaad tot die onderwerpen van formeel recht, waaromtrent zal moeten worden overwogen of zij nadere regeling behoeven.

Tegenover de in het Voorloopig Verslag uitgedrukte meening dat de bepaling, volgens welke de commandeerende officier aan bepaalde door den gestrafte ter raadpleging over een eventueel beklag gekozen personen den toegang tot hem zal kunnen weigeren, weinig afdoet, omdat die niet-toelating eigenaardige moeilijkheden voor dien commandeerenden officier tengevolge zal kunnen hebben, staat de vrees van anderen (*Handelingen Tweede Kamer*, bladz. 1493), dat de commandeerende officier maar al te licht tot die weigering zal overgaan.

De ondergeteekenden vertrouwen, dat ook hier de waarheid in het midden ligt, en dat de commandeerende officieren niet anders dan een rechtvaardig, verstandig en gepast gebruik van de hun hier toegekende bevoegdheid (art. 70) zullen maken.

Met waardeering werd vernomen, dat onderscheidene leden konden goedkeuren, dat in den regel de uitvoering der straf niet wordt geschorst. Intusschen is de opvatting, als zou de gestrafte, hangende het beklag, in arrest blijven, niet juist; deze regeling geldt wel thans, maar, volgens de bepalingen van het ontwerp zal na het ondergaan der straf, geen sprake meer zijn van arrest tijdens het beklag.

Art. 65. De bepaling, dat de getuigen, die voor het hoogste militaire rechtcollege worden gehoord, ook in tuchtzaken worden beëdigd, laat zich rechtvaardigen. Tegen beëdiging van de getuigen ook in de eerste beklag-instantie zouden bezwaren bestaan, vooreerst omdat de ondervraging, behalve door den in art. 61 genoemden of, zoo dit niet mogelijk is, door een anderen tot straffen bevoegden meerdere, volgens het tweede lid van artikel 65 ook schriftelijk of van zijnentwege door een veldwachter of anderen in art. 8, nos. 1—6, Strafvordering genoemden ambtenaar kan geschieden; en ten andere, omdat men, eenmaal dien weg ingeslagen hebbende, om der wille van de consequentie er toe zou moeten komen de beëdiging der getuigen ook voor den oorspronkelijken strafoplegger en den in art. 50 *b* genoemden meerdere te doen plaats hebben. Een zoodanige vermenigvuldiging van eedsafleggingen wordt niet raadzaam geacht.

NOTA.

Het kon uitteraard voor de Regeering niet anders dan eene voldoening zijn te vernemen, dat de beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gevoerd over het Wetboek van Militair Strafrecht en meer in het bijzonder de behandeling van de artikelen 9 en 31 van dat Wetboek in zoo hooge mate de aandacht mochten trekken van den geëerden steller der „Nota“.

Leed heeft het intusschen den ondergeteekenden gedaan, dat die geëerde steller niet alleen niet zijne goedkeuring heeft kunnen hechten aan die artikelen, maar dat hij bovendien gemeend heeft waarschuwend zijne stem te moeten verheffen zoowel tegen den inhoud en de strekking daarvan, als tegen hetgeen door den eerstondergeteekende daaromtrent bij het openbaar debat in de andere Kamer werd in het midden gebracht.

De ondergeteekenden achten zich niet geroepen in te gaan op hetgeen de Nota aanvoert tegen de leeringen, door mr. VAN DER HOEVEN, niet als Regeeringscommissaris, maar als hoog-

leeraar in het strafrecht, en als aanhanger eener bepaalde strafrechtstheorie, in de andere Kamer der Volksvertegenwoordiging verkondigd. Zij hebben, bij monde van den eerstondergeteekende, zich reeds aanstonds veroorloofd er op te wijzen, dat zij die leeringen niet voor hunne rekening namen; zij zullen er thans — terwijl zij blijven erkennen, dat den hoogleeraar aanleiding was gegeven om op te treden gelijk hij deed — verder het zwijgen toe doen. De vraag is bij hen gerezen of het wellicht niet de voorkeur hadde verdiend, wanneer de geëerde steller der Nota hadde kunnen goedvinden hen in die onthouding voor te gaan.

Alleen in één opzicht wenschen de ondergeteekenden de Nota van den heer VAN DEN BIESEN kortelijk te beantwoorden. In zooverre namenlijk die Nota kritiek oefent op de hierboven genoemde bepalingen van het ontwerp en in verband daarmee den staf breekt over de strafrechtelijke inzichten van den eerstondergeteekende.

De nota oefent kritiek door de stelling, dat de inhoud van de artikelen 9 en 31 in onze wetgeving een bedenkelijk *norm* heeft ingevoerd, toe te lichten als volgt: „De doodstraf toch zal niet toegepast worden *allereerst* als vergelding voor het gepleegde misdrijf, maar dan alleen en in de eerste plaats, als de veiligheid van den Staat het eischt. De rechter mag zich niet afvragen: was dat bedreven misdrijf zoo groot, dat het met den dood gestraft moet worden? maar hij moet zich de vraag stellen: eischt de veiligheid van den Staat, dat die daad met den dood moet worden bekocht? Duidelijk is het, dat hier de vergeldingstheorie wordt prijsgegeven om plaats te maken voor een utiliteitsbeginsel.”

De ondergeteekenden veroorloven zich als hunne meening uit te spreken, dat de hier aangevoerde grief niet op zoodanige feitelijke juistheid kan aanspraak maken als van den geachten steller der Nota mocht worden verwacht. Zij geeft evenmin met de vereischte nauwkeurigheid het stelsel der wet weêr. Met name de tegenstelling, dat de rechter *zich niet mag afvragen* of het gepleegde misdrijf *zoo* groot was, dat het met den dood gestraft moet worden, *maar* zich de vraag heeft te stellen of de veiligheid van den Staat eischt, dat de daad met den dood wordt bekocht, is geenszins in de wet te vinden en berust geheel op phantasie.

Noch bij de schriftelijke gedachtenwisseling noch bij het mondeling debat is door de Regeering immer zoodanige uitlegging van den inhoud der door de Nota gewraakte artikelen gegeven.

Niet de vergeldingstheorie wordt *prijsgegeven* om plaats te maken voor een utiliteitsbeginsel, maar naast de vergeldingstheorie wordt *plaats gegeven* aan overwegingen van anderen aard dan die van zuivere vergelding. Het zij den eerstondergeteekende vergund in dit verband de aandacht van den geëerden steller der Nota te vestigen op de woorden, door hem gesproken in de vergadering der Tweede Kamer van 1 Mei 1902 (*Handelingen* bladz. 1218). Hij zeide toen letterlijk het volgende: „Ik erken ten volle, dat voor den Staat de rechtsbron van het strafrecht in het algemeen en dus ook van het militair strafrecht, zeer zeker is gelegen in God, maar dat volgens mijne opvatting de rechtsgrond, welke den Staat gebruik doet maken van het door hem uit die bron afgeleide recht, gelegen is in het welzijn van de maatschappij, het algemeen belang, de instandhouding der georganiseerde rechtsgemeenschap.

Men begrijpe mij wel wanneer ik dit zeg.

De straffen, die het strafrecht stelt, worden gesteld om de orde in de maatschappij en die maatschappij zelve te handhaven. Van Boven is het recht gegeven om die straffen te stellen, maar het doel van die strafstelling is die handhaving.

Daaruit volgt, meen ik, tweeërlei: ten eerste, dat door den wetgever in *abstracto* geen andere straffen mogen worden gesteld dan noodzakelijk zijn en ten tweede, dat in *concreto* ook door den rechter geen andere straf mag worden opgelegd dan voor het bepaalde geval eveneens noodzakelijk is.

Noodrecht is dus eigenlijk niet een begrip, dat alleen bij de doodstraf ter sprake komt, maar veeleer een, dat loopt door het geheele strafrecht. Het geheele strafrecht zou men in dezen

zin noodrecht kunnen noemen, al springt dit karakter ten opzichte van de doodstraf in het militaire strafrecht het sterkst in het oog. Het algemeen welzijn, de handhaving der maatschappelijke orde, is bij het nederleggen van de straf in de wet het richtsnoer en mag evenmin bij de toepassing door den rechter over het hoofd worden gezien. Dit wil nu volstrekt niet zeggen, dat door mij zou worden ontkend, dat in de toegepaste straf vergelding moet zijn gelegen. Integendeel, zeer zeker moet de straf zooveel mogelijk zijn een vergelding voor het bedreven kwaad, maar van den anderen kant mag men niet uit het oog verliezen, dat ook het welzijn van den Staat, de voorwaarden, noodig voor de instandhouding der geordende maatschappij, daarbij in aanmerking moeten genomen worden."

Waarom nu deze leer in strijd zou zijn met goede en ware beginselen van strafrecht, waarom het „hoog noodig" zou zijn dat daartegen wordt „opgekomen", verklaren de ondergeteekenden in gemoede tot dusverre niet te hebben begrepen.

Het schijnt, dat de geëerde steller der Nota de leer is toegedaan, dat het doel der strafoplegging uitsluitend is gelegen in en uitsluitend mag zijn: vergelding.

Deze opvatting nu komt den ondergeteekenden onhoudbaar voor. Naast vergelding toch voor het bedreven kwaad komt als doel der straf mede in aanmerking eenerzijds verbetering anderzijds afschrikking. En een opgelegde straf is niet reeds dan rechtmatig als zij het bedreven kwaad vergeldt, zij moet buitendien noodzakelijk zijn tot handhaving der maatschappelijke rechtsorde.

In de tijden nu, waarop het militaire strafrecht het oog heeft, is de maatschappelijke rechtsorde voor een goed deel als het ware belichaamd in het belang, of, eenigszins enger begrepen, de veiligheid van den Staat. Vandaar dat — wil de toepassing der doodstraf voor die tijden en omstandigheden gerechtvaardigd zijn — zij niet alleen moet worden gevorderd door de grootte van het gepleegde misdrijf, maar tevens door de eischen van die veiligheid.

De ondergeteekenden stellen er prijs op wèl te doen uitkomen, dat hunre hierboven uiteengezette meening, hoezeer ook door den geëerden steller der Nota verworpen, een volkomen zuiver Christelijk karakter draagt en geheel overeenkomt met de leer, heden ten dage door schrijvers van ten minste even beslist Christelijke beginselen als door dien steller zelve worden aangekeefd, verdedigd. Tot die schrijvers behooren o. a.:

1°. VICTOR CATHLEIN S. J., die in zijn te recht beroemd werk „Moralphilosophie", II, bladz. 546, zegt, dat de Staat alleen daarom en alleen in *zoverre* misdrijven mag straffen, als dit tot heil strekt van de geordende samenleving. De noodzakelijkheid voor het algemeen belang is, volgens hem, de grond, de norm en de maatstaf voor het strafrecht van den Staat. (1)

2°. FELIX CAVAGNIS, „Institutiones juris publici Ecclesiastici". Volgens dezen schrijver (I, bladz. 81) is de oorsprong en de grondslag van het strafrecht gelegen in het recht tot handhaving der maatschappelijke orde; en is de uitoefening van dat strafrecht gerechtvaardigd door de bijkbare noodzakelijkheid der straf voor de handhaving dier orde. Hij stelt (bladz. 83) als een algemeen beginsel voorop, dat de straf van dien aard moet zijn, dat zij voldoende is tot beveiliging der rechtsorde en vestigt er (bladz. 84) uitdrukkelijk de aandacht op, dat, met

het oog op verschil in tijd, plaats en personen, de straffen zich terecht kunnen en moeten wijzigen. (1).

3°. S. SCHIFFINI, „Disputationes Philosophiae moralis". Sprekende over den grondslag, waarop het recht om te straffen, ook met den dood, rust, (II, bladz. 488) zegt hij: „Deze is niet te zoeken alleen in de overweging van de evenredigheid, die moet bestaan tusschen vergelding en misdrijf. . . . Daar waar het zou gelden een allerzwaarst misdrijf, dat op zich zelf den dood verdient, zou de doodstraf door de overheid toch niet moeten worden opgelegd, maar zou de schuldige met andere straffen moeten worden gestraft, voor het geval de doodstraf niet noodzakelijk blijkt voor het algemeen welzijn. Ter rechtvaardiging van de doodstraf moet men dus wel de zwaarte des misdrijs in het oog vatten, maar ook tevens de noodzakelijkheid van het openbaar welzijn, waarvoor zonder die straf zou blijken niet genoegzaam te worden gewaakt". (2)

4°. JOSEPH BIEDERLACK S. J. in den „Staatslexicon" V; bladz. 633 en vlg. (3)

Deze schrijver verkondigt in voce „Strafe und Strafrechtstheorien" dezelfde leer.

En als bewijs, dat deze leer niet dateert van de laatste tijden, moge dienen, dat reeds S. Thomas van Aquino haar aanhing, blijkens zijne „Summa Theologica", Secunda Secundae, Quaestio LXIV, art. III. (4)

De ondergeteekenden bevelen de lezing van bovenaangehaalde schrijvers zeer bij den steller der Nota aan. Zij vleien zich met de verwachting, dat het hun gelukt moge zijn, hem de overtuiging te schenken, dat het, met het oog op de zoowel door hem als door het Kabinet beleden beginselen, minder „hoog noodig" is, tegen de strekking van de artt. 9 en 31 van het Wetboek van Militair Strafrecht waarschuwend de stem te verheffen, dan er voor te waken, dat verschil in opvatting tusschen hem, als geestverwant van het Kabinet en de ondergeteekenden, zich ga verliezen in Byzantijnsch krakeel.

De Minister van Justitie,

J. A. LOEFF.

*De Minister van Oorlog,
ad interim Minister van Marine,*

J. W. BERGANSIUS.

De Minister van Oorlog,

J. W. BERGANSIUS.

(1) „Ex dictis apparet originem et fundamentum juris poenalis esse jus tuendi ordinem sociale; ejus autem exercitium legitimum fieri ex verificata necessitate poenae pro ejusdem ordinis tuitione". (bladz. 81).

„Apparet in societate poenam non sibi simpliciter proponere vindictam moralis culpae; id enim spectat non ad ordinem sociale sed ad morale, cujus legislator iudex et vindex est Deus; sed attenditur moralis laes o ordinis socialis". (bladz. 82).

„Generale principium est talem esse debere poenam, ut sit sufficiens tutelae ordinis socialis". (bladz. 83).

„ . . . pro temporum, locorum et personarum circumstantiis sapienter poenas variari posse et debere" (bladz. 84).

(2) . . . „Patet quoniam sit proprie titulus, quo assertum jus gradii nititur. Is non est petendus ex sola consideratione proportionis, quae existere debet inter vindictam et crimen . . . Etiam si ageretur de crimine aliquo gravissimo, adeoque morte plectendo, si tamen tanta poena minime necessaria videretur ad salutis publicae conservationem, a publica auctoritate infligi non deberet sed aliis poenis reus corrigendus foret. Pro jure itaque gradii asserendo debet quidem considerari gravitas, sed simul necessitas publicae salutis, cui sine tali poena satis consultum minime foret" Etc. II 488.

(3) De volledige titel luidt: „Staatslexicon, herausgegeben im Auftrage der Görresgesellschaft, zur Pflege der Wissenschaft im Katholischen Deutschland durch Dr. ADOLF BRUDER, nach dessen Tode fortgesetzt durch Dr. JOHANN BACHMANN, Rechtsanwalt in Köln."

(4) De bedoelde plaats luidt: „Occidere malefactorem licitum est in quantum ordinatur ad salutem totius communitatis. Et ideo ad illicitum solum pertinet, cui committitur cura communitatis conservandae; sicut ad medicum pertinet praecidere membrum putridum, quando ei commissa fuerit cura salutis totius corporis."

(1) Men leze bij dezen schrijver, II, bladz. 545—550, het geheele kapittel III „Kritik der Strafrechtstheorie", waarin hij, na bestrijding van alle andere theorieën, de „Nothwendigkeitstheorie" aanvaardt als de „einzig richtige und allseitig befruchtigende".

Over de vergeldingstheorie zegt hij o. a. het volgende: „Die Staatsgewalt hat kein Recht, die Sünde, insofern sie eine Auflehnung gegen Gott ist, zu bestrafen, und auch kein Recht, die durch die Sünde verletzte Ordnung des einzelnen Menschen, insofern er eine Privatperson ist, wieder herzustellen; sie hat dieses Recht nur in Bezug auf die gesellschaftliche Ordnung. Nur deshalb und nur so weit darf sie die menschlichen Vergeltungen anwenden, als dies für das geordnete gesellschaftliche Leben erforderlich ist. Die Nothwendigkeit für das öffentliche Wohl ist also der Grund, die Norm und das Maß des staatlichen Strafrechts". Moralphilosophie. Eine wissenschaftliche Darlegung der sittlichen, einschliesslich der rechtlichen Ordnung von VICTOR CATHLEIN S. J. II. 546. (1891).

74. Eindv. over het ontw. van wet tot verkl. van het alg. nut der onteig. ten beh. van een nieuw grensstation nabij Baarle—Nassau.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld den 17den Maart 1903.

VAN ALPHEN.
VAN ZINNICQ BERGMANN.
KIST.
't HOOFT.
VAN BONEVAL FAURE.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over het ontwerp van wet tot verklaring van het
algemeen nut der onteigening ten behoeve van een
nieuw grensstation nabij Baarle—Nassau. (74)

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs heeft ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen. Hierdoor moge tevens worden hersteld een onwillekeurig verzuim bij de behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer gepleegd, waardoor bij de mondelinge behandeling van het ontwerp in die Kamer, de vragen in haar Eindverslag gedaan, niet werden beantwoord.

De plaats van het ontworpen grensstation is in overleg met België vastgesteld. Hierbij is geen rekening gehouden met de grensregeling, neergelegd in de overeenkomst met België van 11 Juni 1892 en de additioneele verklaring van 21 December 1892. Beide overeenkomsten zijn nog niet goedgekeurd, zoo min hier te lande als in België. Zij kunnen echter evenmin als formeel vervallen worden aangemerkt. Volgens deze overeenkomsten zou de grens tusschen Nederland en België, ter plaatse waar zij door den spoorweg Tilburg—Turnhout wordt gepasseerd, eenigszins zuidwaarts verlegd worden, waardoor het Belgische gedeelte van het ontworpen station op Nederlandsch grondgebied zou komen te liggen.

Mocht dus te eener tijd besloten worden de overeenkomst betreffende de grensregeling tusschen België en Nederland kracht van wet te verleenen, dan zal vooraf deze overeenkomst, om te bereiken dat het te maken station à cheval voor beide Staten grensstation blijft, eene kleine wijziging in de beschrijving van art. 4, paragraaf 2, moeten ondergaan. Hiertegen zal te minder bezwaar bestaan, omdat wegens de verandering welke in 1898 met den spoorweg Tilburg—Turnhout plaats gevonden heeft, toch eene wijziging van art. 13 der overeenkomst noodig zal zijn.

Dat de ligging van het tegenwoordige station Baarle—Nassau aanleiding geeft tot smokkelen, is een gevolg van den toestand, tot welks verandering de bovengenoemde overeenkomsten met België werden ontworpen.

De bewering, dat de Maatschappij tot Exploitatie van Staatspoorwegen zooveel jaren zou hebben nagelaten gebruik te maken van een haar bij de wet van 22 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 134) verleend recht, geeft ondergeteekende aanleiding op te merken, dat de spoorweg Tilburg—Turnhout eerst krachtens de wet van 2 April 1898 (*Staatsblad* n°. 81) deel uitmaakt van de Nederlandsche Staatsspoorwegen, en vóór de totstandkoming dier wet behoorde tot het net van den Grand Central Belge.

Onmiddellijk na het tot stand komen dier wet, namelijk den 26sten April 1898, werd eene regeling van den dienst op de grensvakken van den overgenomen spoorweg getroffen, waarbij, om de redenen vermeld in de Memorie van Toelichting betreffende het onderhavige wetsontwerp, ten aanzien van het baanvak Tilburg—Turnhout onder goedkeuring van de wederzijdsche Regeeringen bepaald werd, dat een nieuw grensstation op de grens gemaakt zou worden.

Na langdurige onderhandelingen tusschen de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen en het Belgisch Staatsspoorwegbestuur, werden de plannen van bedoeld station in Januari 1902 goedgekeurd.

Wat betreft de opmerking over te weelderige uitgaven, veroorlooft ondergeteekende zich er de aandacht op te vestigen, dat een zeer groot gedeelte van het kapitaal dat aan den aanleg van nieuwe stations besteed wordt, wordt vastgelegd in den

bovenbouw (sporen en wissels op het emplacement). Zoo zal station Rosendaal omstreeks 21 K.M. spoorlengte bevatten en het grensstation Baarle—Nassau ruim 25 K.M. Waar zulke inrichtingen voor de uitoefening van den dienst noodig zijn, kan bezwaarlijk sprake zijn van eene weelderige uitgave.

Naar aanleiding van hetgeen omtrent dit station in betrekking tot het nieuwe station Rosendaal wordt opgemerkt, zij het ondergeteekende vergund er aan te herinneren, dat de goederentarieven met en transit België zijn samengesteld volgens het beginsel der kortste route, ten gevolge waarvan de spoorweg Tilburg—Turnhout voor een groot gedeelte van bedoeld verkeer de aangewezen weg is; in de Memorie van Toelichting werd hieromtrent reeds het een en ander opgemerkt, waaraan nog het volgende kan worden toegevoegd.

Bij het ontwerpen van de plannen voor de verbouwing van het station te Rosendaal werd uit den aard der zaak gerekend op het tot stand komen van een nieuw grensstation te Baarle—Nassau, waartoe reeds in 1898 besloten werd.

Bij vergelijking van de beide grensstations moet wel in aanmerking genomen worden, dat station Rosendaal niet alleen voldoen moet aan de eischen van een grensstation waarover een belangrijk gedeelte van het Fransch—Belgisch—Nederlandsch goederenverkeer gaat, doch dat het tevens is een belangrijk knooppunt van Nederlandsche spoorwegen.

De concurrentie tusschen de twee groote spoorwegmaatschappijen schijnt, aangezien zoowel Rosendaal als Baarle—Nassau in beheer bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatspoorwegen zijn, hier buiten beschouwing te kunnen blijven.

De Minister van Waterstaat,
Handel en Nijverheid,

DE MAREZ OYENS.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mededeeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld, 7 Maart 1903.

SICKENGA.
VAN VELZEN.
SCHOLTEN.
VAN ALPHEN.
DE JONG.

VERBETERINGEN.

In de redevoering van den heer *Kist*:
bladz. 206, kol. 1, reg. 35 v. o., staat: veel; lees: weder;
aldaar, reg. 14 v. o., staat: dat; lees: omdat;
aldaar, kol. 2, reg. 22 v. b., staat: bij; lees: aan;
aldaar, reg. 19 v. o., de komma achter „onderwerpen” vervalt;
aldaar, reg. 5 v. o., achter „tweede deel van” moet gelezen worden: „de 2de ed. van”;
bladz. 207, kol. 1, reg. 22 v. o., staat: met; lees: overeenkomstig;
aldaar, reg. 13 v. o., vervalt het woord: aan;
aldaar, kol. 2, reg. 14 v. b., staat: die; lees: dier order;
aldaar, reg. 26 v. b., staat: als; lees: zooals;
bladz. 207, kol. 2, reg. 31 v. o., staat: ten aanzien van het;
lees: tegenover het;
bladz. 208, kol. 1, reg. 13 v. b., achter „184” moet gelezen worden „en volgg.”;
aldaar, reg. 15 v. o., staat: deze; lees: eerstgemelde;
aldaar, reg. 30 v. b., staat: 160; lees: 186; achter „werd”, moet gelezen worden „sprekende”;
aldaar kol. 2, reg. 18 v. o., „restanten”, lees: „ressorten”.

In de redevoering van den heer *Welt* moet, in plaats van de op bladz. 219, kol. 2, reg. 1—4 v. o., en bladz. 220, kol. 1, reg. 1—4 v. b. voorkomende aanhaling, het volgende worden gelezen:

„Eenige leden bleven ook thans hun verlangen uiten om aan het kadaster bewijskracht toe te kennen.

„De meerderheid echter verklaarde zich tegen het verleenen van rechtskracht in dezen zin. Daargelaten de kosten en bezwaren van invoering achtte men juist de zekerheid van bestaande rechten in gevaar gebracht, indien men tot dit stelsel overging.”